

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Дваццаць самых-самых дрэваў Беларусі

Патрыярхі, экзоты, помнікі, рэлікты.

старонка 12

Метэа-экстрым

Ня будзе раньняе бульбы. Дажджы!

старонка 5

Ева Вежнавец

А рэвалюцыя ўсё адно будзе.

старонка 19

МЭДЫ

Якая ў нас будзе тэлевізія

Гутарка з Тацянай Дубавец. Старонка 10.

З УСІХ СТАРОН

Хаўер Саліяна

«Эўразьвяз будзе спрыяць умацаваньню грамадзянскай супольнасьці ў Беларусі». Інтэрвю — старонка 15.

СКАНДАЛ

Карупцыя ў «Белаграпрамбанку»

Злоўжываньні на 36 мільярдаў. Старонка 5.

ХРОНІКА

На парозе рэпрэсій

Суд над Статкевічам, Севярынцам. Старонка 6.

З УСЕЙ КРАІНЫ

Рабі пільна — будзе дома Горадня

Алесь Белы пра каралеўскі горад Беларусі. Старонка 7.

КІНО

«Я ўкраінец, а не расеец»

Украінскі фільм перамог у Канах. Старонка 9.

АДУКАЦЫЯ

Школы-маякі

Старонка 18.

ЛІТАРАТУРА

Усевалад Сьцебурака

Нізка вершаў ляўрэата «Залатога апострафа». Старонка 20.

Дык падпісайся!

Падпісны індэкс «Нашай Нівы» 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапікі «Белсаюздруку». Падпісання можна адразу на паўгодзьдзе. Для прыватных асобаў — 4510 рублёў на месяц, для арганізацыяў — 5631 руб. «НН» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзень.

Апошні званок

На стале — пітная вада і шклянкі. Гэта і падтрымка сяброў — адзінае, што жыцьцё чатырох хлопцаў з Жодзіна, якія 25 траўня распачалі бестэрміновую галадоўку. У іх адзінае патрабаваньне: «Дайце нам давучыцца». Да пратэсту гатовыя далучыцца юнакі ў іншых гарадах, якіх таксама выключылі з унівэрсытэтаў і вучэльняў за палітыку. 1200 студэнтаў і школьнікаў пацярпелі за палітычныя перакананьні за апошнія чатыры гады. Старонка 2.

Ажыятаж на аўтарынку

Ці праўда, што цэны на легкавікі рэзка падскочаць пасля 1 ліпеня? Якая дынаміка цэнаў на патрыманыя аўтамабілі існуе? Рэпартаж Алесь Кудрыцкага з аўтарынку.

Гаспадар зялёнага «Ровэру» салодка сьпіць на пярэднім сядзеньні, падклаўшы рукі пад галаву. «Мае гады — маё багацьце...» — ліецца прыгарна-саладкавы сьпеў з дынамікаў. Тут, на аўтарынку ў Малаўцы — радовішчы старых патрыманых легкавікоў, — гэтыя радкі гучаць як здзек. Гэты адносна малады сноб-«Ровэр» выпуску 1998 г. яшчэ можа дазволіць сабе раскошу каштаваць 6 тыс. даляраў, але з кожным месяцам ягонае пана імкліва менее, бо завод «Ровэр» на мяжы закрыцьця. Але гэта адзіны вынітак на рынку.

Шашлык на рынку ў Малаўцы каштуе 3 450 руб. Столькі ж у сярэднім тут просяць за «Опэль Астэру» 1994 году выпуску — вядома, не рублёў, а даляраў. Таго, хто чакае ўбачыць тут барахолку старых танных машын, чакае жорсткае расчараваньне. «Чатыры тысячы чатырыста...» — са стогнам выпіскае зь сябе хударлявы маладзён і ідзе далей шукаць недарагое шчасьце на чатырох колах.

Знайсьці ў Малаўцы аўто паноў да дзевяці тысяч даляраў амаль немагчыма — трапляюцца толькі адзінкавыя экзэмпляры, такія, як гэты белы «Фольксваген Джэта» 1989 г. за 1650 даляраў, чысьценька вымыты, але фарбаваны-перафарбаваны, дый салён, здаецца, вось-вось пачне сыпацца на часткі. Пад капот зазіраць няк нават ня хочацца...

Машыны — ня драпікі, па дзесяць штук за гадзіну не прадаць. Пакуль пакупнікоў няма, гандляры забаўляюцца, як могуць — травяць анекдоты, сьнедаюць, гуляюць у карты, карыстаючыся замест стала адчыненым багажнікам легкавіка-ўнівэрсала. «Аб'яву пра аўтамабіль разьмясьціць не жадаеце?» — ходзяць сярод шэрагаў легкавікоў кур'еры спецыялізаваных выдаўняў, прапануючы прадаўцам запоўніць блянкі. Адзін з прадаўцоў набывае ў бабулькі семкі, зь цяжкасьцю знаходзячы дробныя «зайчыкі» ў стосе даляраў, выцягнутых з кішэні.

Працяг на старонцы 3.

Начная паэзія на прыступках музэю

На начное адкрыццё Нацыянальнага мастацкага музэю, якое адбылося а дзвятай вечара 14 траўня, я спазьніўся.

...Штогод у Эўропе абвясчанаеца ноч музэю — і пашаноўныя ўстановы за бясплатна адчыняюць свае дзверы для «соваў» — моладзі й начных бяссоннікаў. У Бэрліне, дзе ўпершыню ўбачыў падобнае, натоўпы штурмавалі дзверы музэю, гарэлі вокны ў вялізных будынках, а начныя аўтобусы вазілі імпрэтных вандроўнікаў зь цікавай выставы на цікавейшую. Тэатральныя імпрэзы ля брамы Іштар і чытаньні грэцкіх вершаў на прыступках Пэргамскага алтара пацвярджалі сталыя падазрэньні, што апоўначы ажываюць старыя экспанаты, а па залах блукаюць здані мінулага.

Абвясчанае прадстаўленьне ў Мастацкім музэі завяршылася — але трапіць туды было складана: «сонечная», дзённая ўстанова яўна не разлічвала на вялізны наплыў бяссоннікаў: пятачок перад музэем быў затоплены народам.

Дзверы, відавочна напалоханыя напорам аматараў начнога жывапісу, адчыніліся асьцярожна і зрэдку (я гэтай падзеі так і не ўпільнаваў) — і шанцаў, што апоўначы дзвяццацца ўбачыць хоць які «ажыўлены» экспанат, не было: неўзабаве ўстанова зачынілася, і далёка ня ўсе музэйны рызыкнуты прадстаўіць свае калекцыі пасля захаду сонца.

Я сабраўся ехаць дадому, як на бэтонных прыступках адбылося нешта — што нагадала адразу пра Бэрлінскую ноч музэю і дзякуючы чаму Менск адным жэстам пераўтварыўся ў эўрапейскую сталіцу, у пашаноўны стары Прывід са сваімі традыцыямі й забабонамі.

Ролю заклікальніка гарадзкіх духаў выканаў жыццярэды і вясёлы хлопец, які з імпрэтам і голасна пачаў чытаць... верш. Публіка, што паспела ўжо занудзіцца ў чаканьні мастацкіх адкрыццяў, спачатку анямела — а потым кінулася да бясплатнага і дзіўнага прадстаўленьня.

Я бачыў розныя паэтычныя чытаньні: у Доме літаратара на вечарыне, на вуліцы пад помнікам

Купалы, у рэдакцыі з асадкаю ў руках, — але я нідзе й ніколі ня бачыў такіх удзячных слухачоў.

Колькасьць начной аўдыторыі абмяжоўвалася толькі аўтарскай сілаю голасу, але й гэта не было перашкодаю для нечаканае слухачкае радасьці. Блішчэлі ўспышкі фотаапаратаў, гучалі воплескі.

Хлопчыка змяніла дзяўчынка. «Што яна чытае?» — запытаўся юнак, які стаяў за мною. Я расчуў некалькі радкоў. «Багдановіча. «Пагоню». «А, вось яно што...» — адказаў той і запляскаў у далоні. Багдановіча змяніў Шэкспір, 66-ты санэт у перакладзе Маршака; але змрочныя вобразы ня выклі-

калі такога энтузіязму, як жартаўлівыя вершы ўласнага сачыньня. Юнакі й дзяўчаты працягвалі імправізаваць.

У натоўпе перад Мастацкім музэем выявілася нечакана вялікая колькасьць аматараў паэзіі. «Мо ты што пачытаеш?» — штурхануў адзін слухач свайго сябра. «Я ня памятаю сваіх вершаў на памяць. Ведаў бы, што будзе такое, — захапіў бы што-дзённык».

Падлетак дзяліўся зь сябрамі ўражаннямі ад «экспэдыцыі» да імправізаванай сцэны: «Разяўляе рот — і нічога не чуваць. А ўсе — а, аплядысманты! Мо піўка папіць?» Але піўка вырашыла пачакаць да новага верша.

«Мы з тэатральнай студыі, — сказала мне дзяўчынка, якая толькі што выступала, — стаялі на прыступках, нудна было, вырашылі пачытаць вершы. Гэта выпадкова, імправізацыя».

Паэтычная імправізацыя паспалітаму люду спадабалася.

«Вы толькі не кажыце нікому пра нас і пра нашу студыю», — папрасіла юная актрыса, калі ўсё скончылася. «Чаму? Ці ж вы зрабілі што забароненае?» — «Але мы не хацелі б непрыемнасьцяў...»

Маладыя таленты не назвалі сваіх імянаў — іх было некалькі юнакоў і дзяўчат, — а калі яны даведаліся, што я карэспандэнт «Нашай Нівы», то схаваліся ў

цёмры — як напалоханыя і асьцярожныя прывіды.

«Што тут было? Што адбывалася? — публіка не разыходзілася. — А, чытаньне вершаў... Шкада, што ўсё скончылася... Пачакайце, мы зараз пакажам...» — два мінакі-мэталісты падняліся на прыступкі. Рытм і рыфма сцэнкі выдавалі драматургію лізавецкіх часоў, але я, пэўна, не скажу, які прывід быў патрывожаны гэтым разам.

Прадстаўленьне скончылася. Прадстаўленьне працягваецца. Начная паэзія не сыходзіць са сцэны.

Дастаткова толькі яе абудзіць. Андрэй Расінскі

ДЫСКАГРАФІЯ

Ска-ты!

«Саша і Сірожа», «Go Records», 2005

На дыску, менская прэзэнтацыя якога была забароненая на тым тыдні, — 14 песень з музычнага даробку Сашы і Сірожы. Стылістыка альбому — вулічны фальклёр. Тэматыка ранейшая, толькі словы іншыя. Некалі ў «Надзеньцы» жанаты вайсковец падмануў наўную дзяўчыну, а ў «Паскудзе» ўсё наадварот — пакрыўджаным апынуўся будаўнік («На шабашках я клаў шыфэр, а ты клала на жыцьне маю»). Лірычныя героі Сашы і Сірожы могуць выклікаць заміла-

ваньне: хоць у іх «ваняюць наскі», яны здольныя кахаць, «владзеюць пасаціжамі», ня любяць папсу і шануюць радзіму. У некаторых момантах варта да іх уважліва прыслухацца: «Каб любоў заслужыць, нужна бросіць піць!» Тэма каханьня — цэнтральная ў творчасьці Сашы і Сірожы. Як на іх думку, то пашэнціць у каханьні можа нават нямогламу («ачкарыку»), ня кажучы ўжо пра хлопчаў, якія займаюцца лыжамі і ўмеюць ляпіць катлеты.

Удала ўпісалася менская ракабілі-група «Мэтэор», якая падыграла Сашу і Сірожу. Атрымаліся сьцёбныя рок-н-рольныя частушкі-показкі. На дыску таксама можна знайсці два кліпы «СіС» — «Калыханку» і «Пра Філю». Апошні — з прадусарам «Дзяцей Сонца» Віталем Драздовым у ролі «чалавека, які дужа нагадвае Пільпа Кіркорава», — адмовіліся браць у ратацыю беларускай і некаторыя ўкраінскія тэлеканалы.

Увага: сьпета наўмысна няроўнымі гала-самі!

Ворваться в небо

Аляксей Хлястоў, ТДА «Вэст-рэкардс-плюс», 2005

Хлястоў — гэта ўжо не Саладуха, але яшчэ не Антонаў. У песеннай манеры Хлястова няма таго саладушнага патасу, аднак не стае яшчэ антонаўскай шчырасьці. Але песні новага героя-адзіночкі беларускай эстрады карыстаюцца шалёным посьпехам — прома-дыскі «пасыпаліся» ад узмоцне-

ных ратацый на FM-станцыях, дзяўчаты выстройваюцца ў чаргу па квіток на канцэрт Хлястова ў Палацы Рэспублікі. На максі-сынгле сабраныя пяць галоўных гітоў Хлястова плюс бонус — «Ворваться в небо» ўжывую пад акампанэмент гітарыста Анцішына і бубначы Шэвандо (самая смачная частка!).

Хлястоў задзейнічаў добрых тэкставікоў, кампазытараў і музыкаў (напр. Лявон Шырын, Сяргей Трухановіч). Гітарыст «Крамь» падыграў у песні «Океан тайги» — балядзе а-ля «Любэ». Хлястоў так душэўна сьпявае пра «таежныя сны», нібыта хадзіў па «тропушкам» той тайгі большую частку свайго жыцьця. Песні запамінальныя, нават навязлівыя — клявішны проігрыш з «Ворваться в небо» яшчэ доўга будзе перасьледаваць пасля праслухоўваньня. Заміраем у чаканьні «вялікага альбому».

Сяргей Будкін

Українські фільм перамог у Канах

Дэбютная стужка ўкраінскага рэжысэра Ігара Страмбіцкага «Падарожныя» была адзначана «Залатой пальмай» як найлепшая кароткамэтражка. Піша Андрэй Расінскі.

Сёлетні Канскі фэст быў моцным і прадстаўнічым. Фільмы публіцы дэманстравалі жывыя клясыкі — Лярс фон Трыер, Гас Ван Сэнт, Джым Джармуш, Вім Вэндэрс.

Старшыня журы Эмір Кустурыца падкрэсьліваў, што карціны будуць адзначаны па эстэтычных крытэрах, а не палітычных — як адбылося летась са скандальнаю стужкаю Майкла Мура. Расейскія камэнтатары выказвалі сумневы адносна «непалітычнасьці» Канаў, але іх кліпава-рэжымныя «Начныя варты» і «Турэцкія гамбіты» не былі тут нікому цікавыя і нават не фігуравалі ў сьпісах.

А вось ўкраінская карціна «Падарожныя» ў конкурс трапіла. «Мы проста хацелі заявіць фільм на якісьці фэстываль, — кажа Ігар Страмбіцкі, выпускнік тэатральнага інстытуту імя Карпенкі-Карага. — Калі б яго ўзялі, былі шанцы, што інстытут надрукуе фільмакопію за свой кошт». «Выбралі Канскі напаяўжартам, — дадае сцэнарыйска Наталья Кананчук, — бо там сканчаўся тэрмін падачы заявак».

Дзесяціхвілінная чорна-белая стужка «Падарожныя», дыплёмная праца 31-гадовага рэжысэра, здымалася два з паловай гады. І.Страмбіцкі распачаў здымаць яшчэ на пятым курсе. Бракавала грошай — хаця стужка каштавала ўсяго

Кадр з фільму «Падарожныя».

каля 3 тыс. даляраў — і да апошняга часу была толькі відэакопія карціны.

Н.Кананчук зазначае, што расказваць пра фільм складана: там няма ніводнага героя, ніводнай сюжэтнай лініі і нібыта нічога не адбываецца. Страмбіцкі больш дакладны: «Фільм пра дзяцінства, якое не вяртаецца, пра мроі, якія не здзяйсняюцца, і пра тое, што вар'яцтва можа быць і шчасцем, і горам».

«Падарожныя» — дакумэнтальны фільм, а адным з герояў стаў сьляпы з дому састарэлых актораў, які чытае верш пра каханьне. Фільм хоць і сумны, але аптымістычны: «Не зважаючы на ўсё, жыцьцё прыгожае. Усё, што з намі ёсьць, усё, што з намі адбываецца ад нараджэньня да сьмерці, так і мае

быць. Трэба на ўсё глядзець аптымістычна і з гэтым жыць».

На цырымоніі ўручэньня Ігар Страмбіцкі падзякаваў фэстывалю па-ўкраінску. Перакладчык не зразумеў і папрасіў перайсьці на расейскую мову. «Я ўкраінец», — абурўся рэжысэр.

Кароткамэтражны ўкраінскі фільм, у адрозьненне ад вялікага кіно, пасьпяхова зьяўляюцца на розных фэстывалях (Клермон-Фэран, Бэрлін), але ўпершыню ўкраінскі фільм адзначаны ў Канах. Самі ўкраінцы калі й выказваюць аптымізм, то асьцярожны. Так, бюракратычнае і «нерухомае» Міністэрства культуры рэжысэру не дапамагала, падтрымку даў прыватны канал «1+1». Сяргей Букоўскі, рэжысэр, пэ-

дагог І.Страмбіцкага, выказвае заклапочанасьць: «Што ён рабіць будзе пасья Канага фэстывалю?»

Узнагароды ў поўнамэтражным кіно ў Канах разьмеркаваліся наступным чынам:

1. «Залатая пальмавая галіна» — «Дзіця», рэж. браты Дардэн (гэта ўжо другая пальмавая галіна бэльгійскім рэжысэрам).
2. Гран пры — «Зламаная кветкі», рэж. Джым Джармуш (ЗША).
3. Найлепшы рэжысэр — Міхаэль Ханэке («Патаемнае», Аўстрыя).
4. Прыз журы — «Мары аб Шанхай» Сяашуай Ван.
5. Найлепшы сцэнар і найлепшая мужчынская роля — «Трое пахаваньняў Мэлкуадэса Эстрада», Томі Лі Джонз.
6. Найлепшая жаночая роля — ізраільская акторка Хана Ласла («Свабодная зона»).

СЬЦІСЛА

Прэмія Стахіевічу

Аўтар «НН» Віталь Стахіевіч дастаў 2-ю прэмію на 43-м Эўрапейскім конкурсе піяністаў «Arcangelo Sreganza», які прайшоў на мінулым тыдні ў італьянскім Таранта. Конкурс складаўся з трох тураў, і бралі ў ім удзел піяністы з краін Эўразьвязу альбо асобы, якія навучаюцца на тэрыторыі ЭЗ. Журы ўзначальвала знакамітая піяністка Марыя Тыпа.

Віталь Стахіевіч — выпускнік Беларускай акадэміі музыкі, цяпер навучаецца ў кансэрваторыі ў Амстэрдаме.

НН

Пра подзьвіг самаахвярнасьці

У аршанскім касьцёле Сьв. Язэпа прайшла прэзэнтацыя кнігі полацкай пісьменьніцы Ірыны Жарнасек «Будзь воля Твая...». Выдадзены летась у менскім выдавецтве «Pro Christo» раман прысьвечаны росіцкай трагедыі (у лютым 1943 г. вёска Росіца, што на Дрысеншчыне, была спалена з жыхарамі). Разам зь вернікамі самаахвярную сьмерць прынялі й айцы марыяне Антоні Ляшчэвіч ды Юры Кашыра. Кніга выдадзена дзякуючы падтрымцы Ордэну марыянаў, рэзыдэнцыяй якіх цяпер ёсьць касьцёл Сьв. Язэпа ў Воршы. У найбліжэйшы час прэзэнтацыі

адбудуцца ў іншых гарадах і мястэчках Віцебшчыны.

Яўген Жарнасек,
Ворша

Вялейскі клопат

Сёлета 17 верасьня спаўняецца 210 гадоў з дня нараджэньня пісьменьніка Ігната Ходзькі. Нарадзіўся ён на Вялейшчыне, дзе ўжо рыхтуюцца да ўгодкаў выдатнага земляка. Райвыканкам прыняў рашэньне аб перайменаванні адной з вуліц гораду, архітэктар Анатоля Капцюг распрацаваў макет мэмарыяльнай дошкі, што аздобіць адзін з будынкаў на перайменаванай вуліцы.

Памятныя знакі будуць пастаўлены на месцах нараджэньня і сьмерці Ходзькі. Плянуюцца адрамантаваць ягонае надмагілле ў вёсцы Войстам Смургонскага раёну. Пройдзе таксама канфэрэнцыя, прысьвечаная земляку.

Кніга Лукшы

17 траўня ў Маладэчне прайшла прэзэнтацыя кнігі «Прызнаньне ў любові і каханьні». Зборнік — сумесны праект 60 паэтаў з Маладэчаншчыны і графіка зь Вялейкі Ўладзімера Лукшы.

Сяргей Макаравіч,
Вялейка

КАЛЯНДАР

Чэрвень

4 — 75 гадоў з дня нараджэньня літаратуразнаўца Ўладзімера Сакалоўскага (1930).

4 — 100 гадоў з дня нараджэньня мовазнаўца Мікалая Гурскага (1905—1972).

6 — 125 гадоў з дня нараджэньня акадэміка-механіка Ўладзімера Дабравольскага (1880, Мазыр — 1956).

7 — 125 гадоў з дня нараджэньня Вацлава Іваноўскага (1880—1943). У 1902 г. заснаваў газэту «Свабода», у 1906 узначаліў выдавецкую суполку «Загляне сонца і ў наша ваконца».

Стварыў першы беларускі падручнік па неарганічнай хіміі для ВУУ. У 1918 г. міністар асьветы БНР, рэктар Менскага пэдагагічнага інстытуту. У часе Другой сусьветнай вайны быў бурмістрам Менску.

10 — 50 гадоў з дня нараджэньня мастачкі Вольгі Сазыкінай (1955).

12 — 150 гадоў з дня нараджэньня першага санітарнага лекара Менску Пятра Грацыянава (1855—1918).

15 — 100 гадоў з дня нараджэньня пісьменьніка Юркі Віцьбіча (1905, Вяліж — 1975).

15 — 50 гадоў з дня нараджэньня кампазытара Вячаслава Кузьняцова (1955).

19 — 50 гадоў з дня нараджэньня архітэктара Анатоля Нічкасава (1955).

21 — 100 гадоў з дня нараджэньня францускага пісьменьніка-экзыстэнцыяліста Жана Поля Сартра (1905—1980). У 1964 г. прысуджана Нобэлеўская прэмія, ад якой пісьменьнік адмовіўся.

23 — Купальне.

24 — 150 гадоў з дня нараджэньня грамадзкага дзеяча, публіцыста Мікалая Кулябі-Карэцкага (1855—1924).

24 — 125 гадоў з дня нараджэньня Івана Краскоўскага (1880—1955). У 1918 г. уваходзіў у склад ураду Украінскай Народнай Рэспублікі. Арыштаваны ў 1930 г. па справе «СВБ». Пасьля вайны зьехаў у Чэхаславацыю.

25 — 125 гадоў з дня нараджэньня вынаходніка-самавука Аляксея Барысевіча (1880, Карэлічына — 1953), які ўдзельнічаў у вырабе рубінавых зорак на Крамлі ў Маскве, мантажы самалётаў АНТ-20 («Максім Горкі») і АНТ-25, на якім адбыўся першы пералёт з СССР у ЗША.

25 — 100 гадоў з дня нараджэньня Пётруся Броўкі (1905—1980), народнага паэта Беларусі.

28 — 100 гадоў з дня нараджэньня рэжысэра, народнага артыста БССР і Літвы Віктара Галаўчынера (1905—1961), які працаваў у Дзяржаўным габрэйскім тэатры БССР.

КОШТЫ

На платныя прыватныя абвесткі (для прыватных асобаў) на стар. 24

Рэкламныя расцэнкі:
— да 20 словаў (тэкставы модуль) — 4100 руб.
За кожны наступны 20 словаў (тэкставы модуль) — 4000 руб. Аформленая абвестка з улікам кошту арыгінал-макету за 1 кв. см. — 650 руб.
Абвесткі палітычнага характару і ад грамадзкіх арганізацыяў аплачваюцца паводле рэкламных расцэнак для камэрцыйных абвестак.

Каб замовіць платную прыватную абвестку, трэба пераказаць грошы праз пошту на разьліковы рахунак: УНП 101115521. Рэдакцыя газэты «Наша Ніва», вул. Калектарная, 11. Р/р 3015212000012 у МГД ААТ «Белінвэстбанк», код 764.
На зваротным баку блянку паштовага пераказу ў сэктары «Для пісьмовых паведамленьняў» запісваецца дакладна й чытальна тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі і абавязкова дадаецца сказ: «За рэкламныя паслугі».

Даведкі праз т. (017) 284-73-29

Якая ў нас будзе

Неяк мне патэлефанаваў зь Вільні менскі прыяцель, які паехаў у крывіцкую Мэку на выходныя. «Уяўляеш, — усхвалявана казаў сябра, — уключаю раніцай у гатэлі тэлекарткі. Цікава ж, чым жывуць нашы суседзі. А там — Івонка Сурвілла, Шалкевіч і «Жыве Беларусь». Я падумаў, што ў мяне белая гарачка. Аднак аказалася, гэта мясцовыя такія штукі вырабляюць». Мiane збянтэжыла такая рэакцыя *нармальнага беларуса на нармальнае беларускае* тэлебачаньне. Без хлусьлівых навін. Як трэба звыкнуцца з убогасьцю, каб некалькі хвілін жывога беларускага этэру здаліся чымсьці нерэальным. Але кожны, хто хоць аднойчы паглядзіць перадачу «Віленскі сшытак», ня будзе казаць, што беларусы ня маюць сваёй тэлевізіі. Хай толькі 15 хвілін на тыдзень. Хай толькі ў Літве. Але і гэтага дастаткова, каб зразумець, якая ў нас магла б быць тэлевізія. Напярэдадні 15-годзьдзя «Віленскага сшытку» карэспандэнт «НН» **Зьміцер Бартосік** гутарыць зь ягонай аўтаркай **Тацянай Дубавец**.

Нашы — гэта беларусы

Зьміцер Бартосік: Тацяна, як усё пачыналася?

Тацяна Дубавец: Гэта быў 1990 год — час пералому й разьнявольеньня. Усе хацелі адчуць сваю волю. Літоўцы ж, як гаспадары сытуацыі, адчувалі дадатковую эўфарыю ад таго, што нехта побач распраўляе крылы. Бо гэта было падмацаваньнем іхняй вольнасьці, адчуваньня сябе вальнейшымі. У 1990 г. у Літве ўжо былі створаны «Сябрына» і Таварыства беларускай культуры — акрыўшыя рэшткі беларусаў колішніх і тых беларусаў, якія прыехалі «ў горад». Беларусы заўсёды імкнуліся выехаць у горад. Нехта ў Менск. А вось па гэты бок Маладэчна — астра-

вецкія, ашмянскія, смургонскія беларусы — ехалі ў Вільню. І выйшла, з аднаго боку, беларусы — старыя, якія 50 гадоў проста зьбіраліся па хатах, сьпявалі песьні, захоўваючы ў сабе беларускасьць. З другога боку, хлопцы і дзеўкі, што прыехалі ў горад і якім страшэнна бракавала беларускага. Неяк пытаю прыяцельку: «Адкуль ты такая нацыяналістка?» Кажы: «З дому. Мая мама, звычайная сялянская кабетка, казала, што «якія гэта «нашы» гуляюць з канадцамі ў хакей? Нашы — гэта беларусы».

Напрыклад, Валянцін Стэх, арганізатар «Сябрыны», згадваў, што яму «страшна хацелася гаварыць па-беларуску ў Вільні». Потым ён пайшоў на галоўнаштамт і зрабіў сьпіс тых людзей, якія падпісваюцца на «ЛіМ». Разаслаў ім паштоўкі, так і ўтварылася «Сябрына».

ЗБ: І падпісчыкаў было ня дзесяць чалавек...

ТД: Так, шмат людзей прыйшло. Спачатку страшна цешыліся з таго, што разам зьбіраюцца — мы ёсьць, мы можам... Але з часам гэтага зрабілася мала: бо габрэі маюць свой тэатар, па-

У Літве людзям дадзена свабода не таму, што яны героі. Проста дадзена і ўсё. І ў Беларусі яна будзе дадзена. Яшчэ крыху.

«Да чалавека трэба па-людзку»

«Прыяжджала да нас нядаўна на стажыроўку з АНТ адна дзяўчына, і яе прышпілілі да мяне. Я паказала ёй гутаркі зь людзьмі памежжа. А ў іх там вельмі балючая рэч: вёска на адным баку — могілкі на другім баку мяжы. Сытуацыя цяжкая неймаверна. Яны там і плачуць, і ўсё на сьвеце. Дзеўка сядзіць і кажа: «Ой, как они хорошо говорят по-белорусски. В деревне же так хорошо не говорят». Беларускія журналісты ня могуць дапаць, што да чалавека яны мусяць звяртацца па-людзку. Гаварыць на мове народу, а не на сваім убогім жаргоне, які прыніжае чалавека».

ТАЦЬАНА ДУБАВЕЦ: Пэрспэктывы свае мы звязваем выключна з нашай радзімай. Калі ў Беларусі будзе ўсё хараша, мы сюды пераедзем і будзем тут займацца тэлебачаньнем.

ДЗЯНІС РАМАНОЎ

лякі — школы і дамы. Беларусам таксама захацелася мець газэту, радыё і... тэлевізію. Стэх, Нюнька, Луцкевіч і Анішчык сабраліся ды пайшлі да другога сакратара ЦК КПЛ Юсьціна Палецкіса, што адказаў тады за ідэалёгію. Палецкіс пры іх патэлефанаваў старшыні камітэту па тэлевізіі і радыёвяшчаньні. Першая перадача выйшла 27 траўня 1990 году пад назвай «Запрашае «Сябрына».

А пасля доблесных савецкіх войскі захапілі тэлевізію. Ехала я на прыгожую працу, а прыехала на захоплены тэлецэнтар. Мы з гэтым не пагадзіліся і сталі рабіць перадачы на касэтах VHS, адвозілі іх у Коўна, і ўжо адтуль перадачы перадачы транслявалі на ўсю Літву. Страшэнна «сьняжыла» — амаль нічога не чуваць, не відаць. Але галоўным было тое, што людзі не здаліся, не пайшлі працаваць на тэлевізію акупацыйнай улады ці «каспервізію», як тады яе называлі па імені шэфэ TV палкоўніка Каспяравічуса.

ЗБ: Цяпер бы такога «сьняжку» сюды... Хоць нашы людзі не літоўцы, адразу пераклучаць на іншы канал.

ТД: Цяпер зусім іншая сытуацыя. У Беларусі разумеюць, што на чым, і разумеюць, што глядзяць. На агітацыйно-прапаганду глядзяць з прымружэньнем вока, не затупляюць сябе поў. Вось вясковая інтэлігенцыя кажа — не, я не магу гэта глядзець. Прыгожая студыя, а твары несвабодныя. Навіны глядзяць, але сказанае разварочваюць на 180 градусаў.

Палітыка — катэгорыя эстэтычная

ЗБ: Ці вашы перадачы «дабіваюцца» да Беларусі?

ТД: Так, трэба толькі адпаведным чынам наладзіць антэну. Але звярну ўвагу на такую акалічнасьць. Столькі стагодзьдзяў пражылі побач літоўцы і беларусы разам у Вялікім Княстве, а цяпер, се-

дзячы недзе ў Смургонях, можна пачуць, што мы ў Літве — «далёкае замежжа». Гэта страшэнная бздурка. Беларусь была б «самейшая» (сама па сабе), калі арыентавалася б і на тую самую Літву, і на Польшчу. А то адным бокам уперлася ў гэтую Расею і сьвету ня бачыць. Гэта ж такое багацьце — межаваць і з латышамі, і з літоўцамі, з палякамі — столькі моў. І была б тады такая культурная адмысловасьць, самасьць, неймаверная культурная ўзбагачанасьць.

ЗБ: Перадача «Віленскі сшытак» зроблена для нацыянальнай меншасьці і распавядае аб праблемах нацыянальнай меншасьці?

ТД: У прыныцы, яна мусяць быць такой: адлюстроўваць жыцьцё нацыянальнай меншасьці. Але так не атрымліваецца ў горадзе, у якім зарадзілася сама Беларусь — гэта па-першае, па-другое, калі нідзе ў сьвеце, у тым ліку ў «мэтраполіі», няма беларускай тэлевізіі, проста беларускай, нерусіфікаванай, неідэалізаванай... Таму я раблю «віленскую Беларусь у пэрсаналіях». І ў мяне няма адназначнага акрэсьленьня — якая яна? Перадача пра культуру, беларускую меншасьць, ці перадача пра сацыяльныя праблемы? «Віленскі сшытак» ня ёсьць шаблённым праектам. Я не люблю палітыкі. Для мяне яна існуе ў эстэтычных катэгорыях. Вось што ёсьць прыгожае, што ёсьць дасканалое, гарманічнае, а што — не. Вось чырвона-зялёнае — дыгарманічнае, непрыгожае. Не гаварыць па-беларуску ў Беларусі — гэта непрыгожа.

ЗБ: Што можна ўбачыць у вашай тэлевізіі, чаго немажліва ўбачыць у бэтэшной «скрыні»?

ТД: Фільм Віктара Корзуна «Васіль Быкаў. Вяртаньне». Але перадача толькі 15 хвілін, таму паказвалі кавалкамі. Літоўцы зацікавіліся, і фільм ужо цалкам паказалі па Літоўскай нацыянальнай тэлевізіі. Былі ў нас прэм'ерныя паказы абодвух фільмаў Алега Дашкевіча — пра Лабковіча і Шыдлоўскага, і

ТЭЛЕВІЗІЯ

стужка пра чарнобыльскіх перасяленцаў «Простыя гісторыі». Музыкаў, літаратараў, мастакоў, на якіх накладзеная забарона на БТ, можна пабачыць у нас. І палітыкаў выслушаць, а не рабіць з іх карыкатуры. Словам, гэта цэлы жывы беларускі сьвет, які сёння ў Беларусі — па-за этэрам.

Ад чалавека нельга патрабаваць, каб ён быў героем

ЗБ: А ці кантактуеце з пасольствам РБ?

ТД: Я ня стаўлюся да амбасады кепска. Паказваю так, як ёсць. Іншая рэч, калі мяне нешта цікавіць, я задаю пытаньне. І калі не адказваюць, я паказваю, што на гэтае пытаньне не адказваюць, альбо адказваюць выкручваючыся, хавачуцы інфармацыю. І ўсім робіцца ўсё ясна. І я пачала апошнім часам заўважаць, што, калі амбасадаталі інфармаваць. Адночы прывезлі «Настасью Слуцкую». Гэта вельмі цяжка — прывезці такі вялікі праект. Прывезлі строі, прыехалі акторы. Мне паведамляюць, што прэзэнтацыя будзе, за дзеве гадзіны да яе пачатку. І я разумею, што гэта добрая міна пры кепскай гульні. Мы вам паведамім, ведаючы, што вы ўсё роўна не прыедзеце, не пасыпееце арганізаваць здымку.

ЗБ: І дзе ўсё гэта адбывалася, і ці быў народ?

ТД: Адбывалася ўсё ў Музеі тэатру і кіно, у адным з радзівілаўскіх палацаў. Я патэлефанавала свайму сябру, мастаку Алегу Аблажэю, які вельмі любіць строі. Ён мне пасылаў расказаў, што строі добрыя, кіно — абы-што. І публіка была — адзін ён ды яшчэ нейкі страэнькі дзядуля. А ўсё астатняе былі пасольскія людзі ды людзі ў касцюмах.

ЗБ: Ці з боку калег-літоўцаў няма стаўленьня да беларусаў як да лёсам пакрыўджаных? Ва ўсіх нармальныя дзяржавы, а ёсць вось такія...

ТД: Іду я, напрыклад, па тэлевізіі. Хто-небудзь бяжыць — «Цеця Таня, кейп юсу Лукашэнка?» («Як ваш Лукашэнка?») Цяпер стала казач, што Лукашэнка і я нічога супольнага ня маем. Але я разумею, што беларусы асацыююцца зь беларускім прэзыдэнтам. І літоўскія СМІ вольна ці міжвольна фармулююць такі імідж, рэпрэзэнтуючы Беларусь толькі празь Лукашэнка. Я намагаюся сваімі сіламі паказаць, што гэта ня так.

ЗБ: Удаецца?

ТД: Думаю, што ўдаецца, знаходзячы нагоды для сюжэтаў на Віленшчыне. Беларусы Віленшчыны — гэта тое самае, чым будуць беларусы ў Беларусі празь некалькі гадоў, калі ім будзе дадзена свабода. Ад чалавека ж нельга патрабаваць, каб ён быў героем. У Беларусі для таго, каб супраціўляцца ўсёй гэтай машыне, якая штодня цябе прасуе, трэба быць героем. Ня кожнаму гэта дадзена. А ў Літве лю-

дзям дадзена свабода не таму, што яны героі. Проста дадзена і ўсё. І тут яна будзе дадзена. Я паглядзела на твары, ходзячы сёння па вуліцах Менску. Такія прыгожыя людзі, але твары закрытыя.

ЗБ: Ці існуе ў перадачы зваротная сувязь з гледачамі?

ТД: Я зрэдку заходжу на нашу старонку ў Інтэрнэце. Але туды вельмі любяць залазіць сяброўкі. І давай мне пасыла на зваўнаць па тэлефоне — ой, Танечка, а табе тут такога ліста напісалі. Маўляў, якая пудоўная перадача, гляджу ахвотней, чым перадачы па-літоўску, хоць па-беларуску ня ўсё разумею. Я кажу — гэта сьцёб. Як аказалася, ня сьцёб. На дзіва, пераважная большасць лістоў ад літоўцаў. Раець, каб перадачы ішлі з субтытрамі (з наступнага году ўсё перадачы будуць субтытравацца на літоўскую). Вельмі ім хочацца да самага апошняга слова ўсё разумець. Можа, сапраўды шукаюць вобраз гэтага суседа. І ім інтуітыўна здаецца, што ня можа быць так, каб там толькі Лукашэнка ды Чарнобыль быў.

Віленскі беларускі сьвет

ЗБ: Але ж ты не адна робіш перадачу?

ТД: Вядома, не. Да мяне рабілі перадачу мастачка Крысьціна Балаховіч ды Вялянцін Стэх, інжынэр з адукацыі. Тады быў сьцэльны энтузіязм. Як прыйшла я, далі ў дапамогу чалавека, якога прыгадаваў кожны дзень. Гэта Стасіс Кавалюкас, які памёр летась. Аграменнай душы чалавек. Ён быў акторм, пасыла займаўся шмат пэдагогічнай працай, пасыла працаваў на тэлевізіі як рэжысэр. Але насамрэч гэта быў рэжысэр-пэдагог. Я туды прыехала — мова чужая, чужая краіна, была эканамічная бяжкада. У мяне былі яшчэ жывыя розныя стэрэатыпы. Прыкладам, што гэта ўсё ж чужаваты народ. І мне было неабходна, каб у пэўны момант нехта падтрымаў, падбадзёрыв. Вось Стасіс мне калісьці сказаў: «Нічога ня бойся, ты вельмі таленавітая». Таленавітая я ці не — няважна. Але ўдыхнуць у мяне ўпэўненасць у свае сілы мог толькі гэтакі вялікі чалавек. Калі я ў нечым была няўпэўненая, ён мог нейкай гаворкай вывесці мяне на слухную думку. Я цешылася, калі бачыла, як ён адкрывае для сябе Беларусь. Я спадзяюся, што праз гэтую перадачу, празь «Віленскі сшытак», шмат якім людзям адкрываецца Беларусь. Як яна калісьці адкрылася Ста-

Беларусы асацыююцца з прэзыдэнтам. Літоўскія СМІ вольна ці міжвольна такі імідж фармулююць, рэпрэзэнтуючы Беларусь толькі празь Лукашэнка.

Віленская тэлевежа.

сісу Кавалюкасу. Неяк прыехала ў Вільню акторка Галіна Дзягілева. Ён казаў: «Я б гадоў быў гэтай акторцы маліцца, як боству. Таму што такога таленту ў нас няма». Ён мог гэта адчуваць, як чалавек тэатру.

Перадачу робіць яшчэ апэратарка Наташа Калесьнік, адзіная ў Літве жанчына-апэратарка. Мантажніца Яніна Сабяцкене, зь якой мы размаўляем на ўсіх мовах віленскага сьвету. Як тэлевізійшчыкі ў нашай маленькай перадачы паспрабавала свае сілы аграмадная колькасць народу. Сяргей Вітушка, які сам прыдумляў шмат сюжэтаў і рубрык. Таня Поклад, Харэўскі Сярожка, Кася экс-Харэўская таксама пэўны час была прыгрэтая нашай перадачай, Кася Камоцкая, Андранік Антанян, выпускнікі катэдры беларусістыкі Віленскага пэдуніверсытэту... Ды хто толькі сябе не спрабаваў. Я мела такія вялікія спадзяваньні на тое, што пройдзе час — можа быць, больш будзе хвілін у перадачы. Можа, настане такая пудоўная гадзіна, калі на бацькаўшчыне ўсё стане інакш, і гэткай колькасць народу тэлевізійнага раптам спатрэбіцца ўвадначас.

Зьвяртацца па-людзку

ЗБ: Якімі табе бачацца пэрспэктывы?

ТД: Пэрспэктывы свае мы зьвязваем выключна з нашай радзімай. Калі ў Беларусі будзе ўсё хорапа, мы сюды пераедзем і будзем тут займацца тэлебачаньнем. Што тычыцца мяне самой, то я б, напрыклад, з найвялікшым задавальненьнем рабіла старамодную-старамодную перадачу. Без усялякіх наваротаў і заставак просьценькую перадачу зь вёскі. Людзі, іхнія гісторыі, іхнія заняткі. Я паглядзела, як на БТ размаўляюць людзі, — гэта ж кашмар. Гэта ж чалавек, у якога кожная маршчына на твары гаворыць пра тое, што ён — аграмадны чалавек. А ён гаворыць казённай мовай пра пасяўную. Гэта злячынства ў дачыненьні да чалавека — задаваць яму такім кшталтам такія пытаньні, каб ён да такой ступені выступаў супраць сябе самога і закрываўся на ўсе засаўкі.

ЗБ: Ці кантактуеце з калегамі з Беларусі?

ТД: Прыяжджала да нас нядаўна на стажыроўку з АНТ адна дзяўчына, і яе прышпілілі да мяне. Я паказала ёй гутаркі зь людзьмі памежжа. А ў іх там вельмі балочная рэч: вёска на адным баку — могілкі на другім баку мяжы. Сьтуацыя цяжкая неймаверна. Яны там і плачуць, і ўсё на сьвеце. Дзеўка сядзіць і кажа: «Ой, как они хорошо говорят по-белорусски. В деревне же так хорошо не говорят». Канечне, яны проста прыяжджаюць і пачынаюць: «Ой, как тут у вас интересно. Какие у вас здесь проблемы?» І ясна, што бедны чалавек так ламае сябе. Беларускія журналісты ня могуць дапаць, што да чалавека яны мусяць зьвяртацца па-людзку. Гаварыць на мове народу, а не на сваім убогім жаргоне, які прыніжае чалавека. У нас жа ўсе літоўцы памежжа гавораць па-беларуску. Што б мне хацелася? Было б някепска, каб гэтыя перадачы, якія мы робім зь маімі калегамі, каб яны хоць у нейкім выглядзе прыйшлі ў Беларусь на асобных касэтах. Цяпер Беларускі інфармацыйны цэнтар заняўся гэтай справай і, відаць, з нагоды 15-годзьдзя будзе нейкая партыя касэт. Тады нас і пабачыце.

СЬЦІСЛА

Дэцэнтралізацыя ўлады

Швэдзкі ўрад прыняў рашэньне пра далейшую геаграфічную дэцэнтралізацыю ўлады. Нацыянальнае тэлебачаньне ўжо працуе ў паўночным Умэо. На працягу наступнага году яшчэ 16 дзяржаўных устаноў пераедуць у правінцыйныя цэнтры на поўдні і поўначы краіны. Робіцца гэта ў адпаведнасьці зь прынцыпамі дэмакратыі (права народу на ўдзел ва ўладзе). Лічыцца, што ў час росквіту Інтэрнэту няма патрэбы канцэнтрацыі ўсіх службаўцаў у адным месцы. Адначасова лічыцца, што пераезд павялічыць колькасць працоўных месцаў у глыбінцы і надасць вагі тутэйшым гарадам.

Андрэй Катлярчук, уласны карэспандэнт «НН» у Стакгольме

У Эстоніі выбары праз Інтэрнэт

Эстонцы змогуць галасаваць падчас наступных выбараў праз Інтэрнэт, не выходзячы з хаты. Пастанову пра тое прыняў парламэнт краіны. Калі ў Таліне падчас восеньскіх мясцовых выбараў сыстэма спрацуе беззаганна, дык яна будзе выкарыстаная ў часе парламэнцкіх выбараў — 2007. Каб прагаласаваць, выбаршчыку неабходна будзе мець пасьведчаньне асобы з электроннай мікрасхемай, адмысловы сканэр і злучэньне з «сусьветным павуціньнем». Сваю асобу выбаршчык пацьвердзіць, працягнушы пасьведчаньне праз сканэр. Паводле папярэдняга рашэньня, галасаваньне праз Інтэрнэт будзе адбывацца паміж шостым і чацьвёртым днямі перад звычайнымі выбарамі. Калі нехта, прагаласаваўшы праз Інтэрнэт, пасыла прыйдзе на выбарчы ўчастак і прагаласуе традыцыйным чынам, дык у такім разе будзе ўлічавана толькі гэты другі голас. Такім чынам улады мяркуюць засьцерагчыся ад небясьпекі таго, што нехта прымусяць выбаршчыка прагаласаваць дома за пэўнага кандыдата.

Ад часоў аднаўленьня незалежнасьці эстонцы зрабілі стаўку на разьвіцьцё звышновых тэхналяў. Штогод на гэтыя мэты зь дзяржбюджэту выдаткоўваецца больш за 1% сродкаў. Сёньня доступ да Інтэрнэту лічыцца ў Эстоніі адным з асноўных правоў усіх грамадзянаў. Створана сетка бясплатных пунктаў доступу, у тым ліку ў гарадзкіх бібліятэках. У сетцы ўрад ладзіць грамадзкае абмеркаваньне праектаў пастановаў, а грамадзяне могуць прапаноўваць свае праекты пастановаў ды законаў ураду й парламэнту. Пры дапамозе Інтэрнэту можна падаваць усе прашэньні й афіцыйныя дакумэнты. Сам урад працуе выключна зь электроннымі дакумэнтамі, а пасяджэньні Кабінэту міністраў адбываюцца перад экранамі кампутараў.

Дваццаць знакамітых

Дзякуючы гравюрам можна аднавіць старыя дамы, замкі, гарады. Але нішто не дапаможа аднавіць сьпілаваныя, зьнішчаныя дрэвы. Такія страты незваротныя. Сёння мы нават не ўяўляем, як выглядалі нашы лясы тысячу гадоў таму. Няма шмат якіх старажытных відаў дрэваў: наша лістоўніца і піхта эўрапейскай пароды сышлі на пабудову драўляных замкаў і гарадзішчаў. Зьнік ціс, зь якога выраблялі славуцья луці. Услаўлены ў песьні явар, што шэпчацца з калінаю, стаў абжываць нашыя лясы ўсяго гадоў 300 таму... Дрэвы — цэлая тэма. На яе піша Адам Воршыч.

Дрэвы-патрыярхі

Цар-дрэва, — гэта, без сумневу, дуб. Яны самыя заўважныя — і па выглядзе, і па доўгажыхарстве. Бальшыня з дубоў-доўгажыхароў за доўгі век пасьпявае абзавесціся ўласным імем і легендай. Так, у Пажэжынскім лясыніцтве Маларыцкага раёну растуць Дуб-патрыярх (яму каля 700 гадоў, дыямэтар ствала амаль 2 м, а вышыня дрэва пад 40 м) і Цар-дуб (ён крыху маладзейшы — каля 660 гадоў, у дыямэтры 1,7 м, увышкі 42 м).

Летась над Цар-дубу збудавалі мэталічны каркас, каб уратаваць дрэва ад забойчых маланак.

У Жабінкаўскім раёне каля пасёлку Ленінскі ў парку «Айчына» за 300 м ад шашы Берасьце—Менск расьце 500-гадовы дуб — ён і ніжэйшы (28 м), і танчэйшы (дыямэтар ствала 1,3 м).

Легенды звязваюць дубы з імёнамі славуцья людзей. Так, у Шчорсах яшчэ да нядаўна можна было ўбачыць Дуб Міцкевіча. А ў Кобрынскім раёне і дагэтуль расьце 600-гадовы Сувораўскі дуб, пад якім нібыта адпачываў генэрал-акупант.

Коласавы ліпы й Касьцюшкаў дуб

Сёння ў Беларусі помнікамі прыроды рэспубліканскага значэньня абвешчаны 337 «аб'ектаў», прычым 117 з іх — батанічныя. Гэта каля 50 асобных дрэваў, астатнія — у групах. І гэта — толькі ў звычайных лясах і парках. Тое, што расьце ў запаведніках і заказніках, у сьпіс не ўключаюць. У 1960—1970-х у «помнікі прыроды» запісвалі славуцья сацыялістычным «валам». Кожны раён стараўся займець свой «помнік прыроды». Што праўда, многія дрэвы, унесеныя ў сьпісы таго часу, вартыя згадкі й сёння.

Складаючы «топ-сьпіс» найбольш значных дрэваў Беларусі,

Дрэвы ўсебеларускага значэньня (колькасьць па абласьцях)

Берасьцейская вобласьць —	32
Віцебская вобласьць —	10
Гарадзенская вобласьць —	16
Гомельская вобласьць —	18
Магілёўская вобласьць —	11
Менская вобласьць —	30

галоўны спецыяліст аддзелу запаведнай справы Міністэрства аховы прыроды Віталь Каранчук адзначыў акурат узятыя пад ахову.

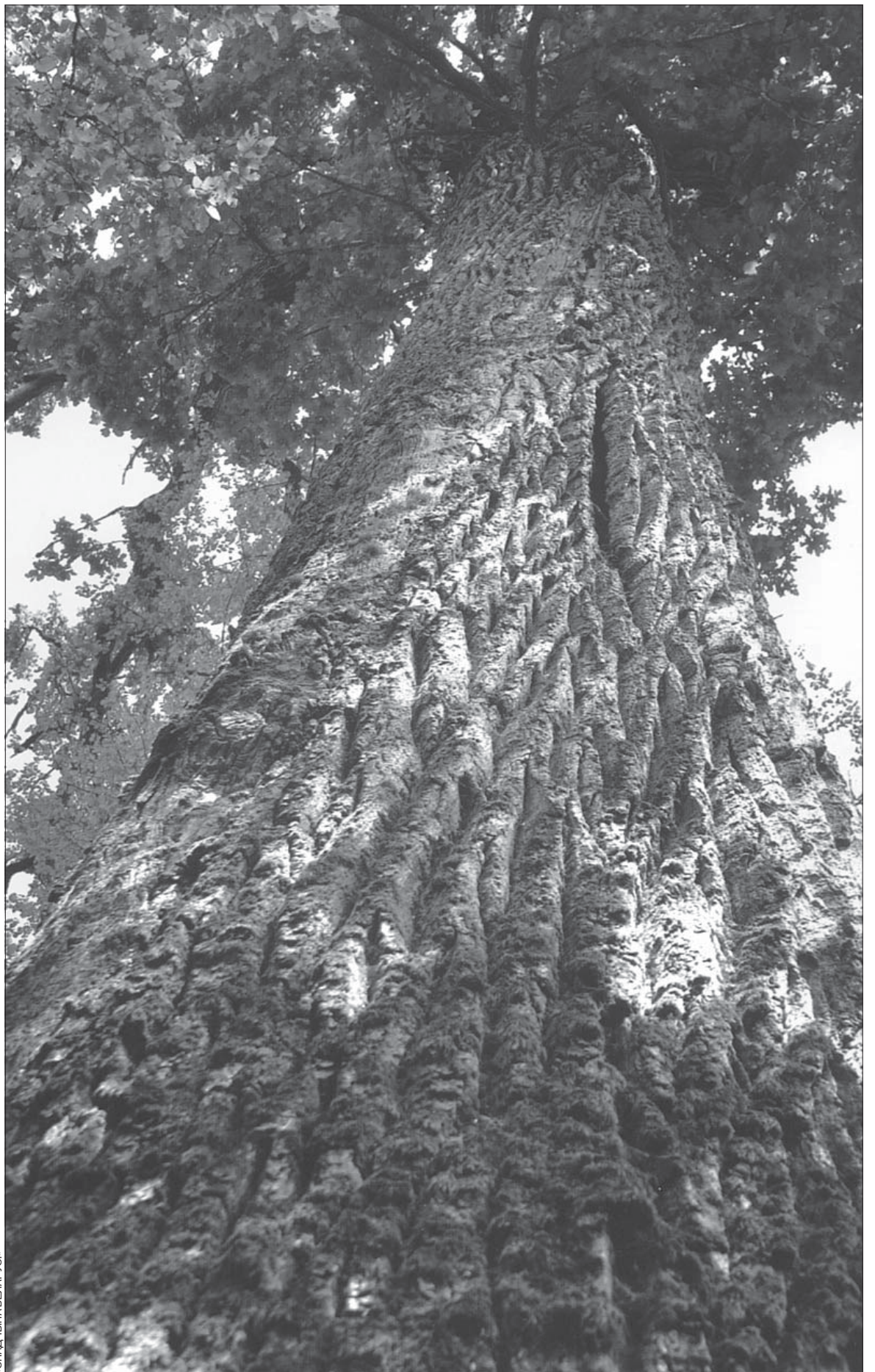
Найперш ён згадаў пяць дрэваў ліпы драбналісьцевай у в. Мікалаеўшчыне Стаўпецкага раёну. Дрэвы гэтыя можна назваць «літаратурнымі». Пасадзіў іх Якуб Колас на сядзібе свайго брата Юзіка. Гэта, бадай, адзіныя дрэвы ў Беларусі, звязаныя з імем якога-кольвечы пісьменьніка. Эколяг Валеры Дранчук звяртае ўвагу на тое, што многіх дрэваў, якія памятаюць нашых клясыкаў, ужо папросту няма: «Ужо выразалі таполі, якія расьлі каля жытла Мележа, Караткевіча...»

Але вернемся да слынных дрэваў, якія яшчэ можна ўбачыць. Без чарговай згадкі пра дубы — ніяк. У Казлоўскім сельсавеце Нясвіскага раёну расьце 500-гадовы асілак. Гісторыя маўчыць, за якія заслугі яго ўнеслі ў сьпіс прыродных помнікаў. Мабыць, за немалы век.

А вось у парку саўгасу Сітна Докшыцкага раёну расьце 500-гадовы дуб, які мае сваю гісторыю: пад ім адпачываў Тадэвуш Касьцюшка. Пад двума 400-гадовымі дубамі ў Клецкім лягасе Нясвіскага раёну, паводле легенды, бываў Леў Талстой. Дуб у Скрыдлеўскім лясыніцтве Віцебскага лягасу мае імя Партызанскі: падчас вайны пад ім была «паштовая скрыня» партызанскай брыгады Аляксея Данукалава. Праўда, калі бралі яго пад ахову, улічылі яшчэ і ўнікальны выгляд — гэты дуб зросься зь елкай.

Такі ж рэдкі выгляд стаў падставай і для занясення ў сьпіс помнікаў двух зрослых разам дубоў у Галынскім лясыніцтве Клецкага раёну. Хаця дубы дастаткова маладыя (ім «ўсяго» каля 100 гадоў), іх узялі пад ахову, назваўшы «ўнікальным творам прыроды сярод вядомых аб'ектаў».

Значна менш у сьпісе помнікаў прыроды дрэваў-экзотаў. На думку В. Каранчука, важней захаваць віды дрэваў, якія расьлі ў нас спрадвеку. Таму цяпер супрацоўнікі міністэрства імкнуча пры пастаноўцы на ахову ўлічваюць масу фактараў — экалагічны, эстэтычны, гістарычны й культурны. Аднак экзоты ўсё ж трапляюцца. Напрыклад, 100-гадовая ліпа каралінская, пасаджаная ў 1923 г. памешчыкам Пас-

«СПАДЧЫНА БЕЛАРУСІ»

лоўскім у парку пасёлку Альберцін Слонімскага раёну.

У в. Жамыслаўль Іўеўскага раёну расьце 130-гадовы ясьень пэнсільванскі. У натуральных умовах яго можна сустрэць у прыатлянтэчнай частцы ЗША.

Дэкаратыўнае кустоўе рададэндран жоўты (пантыйскую азалью) можна ўбачыць у Жыткавіцкім лягасе. Расьліна завезеная туды на пачатку XIX ст. мясцовым панам.

Скірмунтавы экзоты

Біэляг Анатоль Федарук ня згодны з супрацоўнікам міністэрства, ён лічыць, што неаб-

ходна аднолькавую ўвагу надаваць усім відам — і аўтэнтчным, і экзатычным: «Адкуль яны бяруцца — людзі з такім круглядым? Пакуль ён будзе старацца ахоўваць аўтэнтчныя віды, загінуць усе прывезеныя экзоты».

У яго свой сьпіс найцікавейшых дрэваў — пераважна з рэдкіх і экзатычных. Як кажа А. Федарук, у Беларусі сустракаецца ня мала дрэваў, прывезеных з іншых рэгіёнаў. На першы погляд, у нашых умовах некаторыя віды, прывезеныя зь цёплых краёў, проста не маглі выжыць, ня тое што прыжыцца. «Напрыклад, кіпарыс балотны, які ў натуральных умовах расьце ў Фло-

рыдзе, у вільготных субтропіках, — кажа сп. Федарук. — Гэтая расьліна расьце ў нас, у Парэцкім парку. Акрамя таго, яна звязана з імем цудоўнага чалавек Рамаана Скірмунта: ён пасадзіў гэце дрэва».

Прэм'ер БНР быў заўзятым садаводам. Сад у колішнім ягонім маёнтку мае не адну цікавостку. Менавіта там сустракаецца рэдкая тульпаннае дрэва (liriodendron). У прыродных умовах яно расьце толькі ў басэйне Місысыпі. У яго буйныя кветкі ружаватага колеру. У парку Скірмунта было шэсьць такіх дрэваў. «Але калі пракладлі дарогу, іх зьнішчылі, не зважаючы

дрэваў Беларусі

БЕЛАВЕСКИ ЦАР-ДУБ, які памятае паляванні Сьцяпана Батуры.

1. **Дуб-патрыярх** у Пажэжыне Маларыцкага раёну. Узрост — 700 гадоў. Вышыня — 40 м.
2. **Сувораўскі дуб**. Кобрынскі раён. Узрост — 600 гадоў.
3. **Дуб** ля пасёлку Ленінскі ў парку «Айчына» (Жабінкаўскі раён), за 300 м ад шашы Берасьце—Менск. Узрост — 500 гадоў. Вышыня — 28 м, дыямэтар ствала — 1,3 м.
4. **500-гадовы дуб-асілак**. Казлоўскі сельсавет Нясьвіскага раёну.
5. **500-гадовы дуб**. Сітца, Докшыцкі раён Віцебскай вобл.
6. **Два 400-гадовыя дубы** ў Клецкім лясгасе Нясьвіскага раёну.

ДУБ НА МОГІЛКАХ вёскі Бабровічы (Івацэвічына), якому, кажуць мясцовыя людзі, 900 гадоў.

на каштоўнасьць такой расьліны. Засталося толькі адно дрэва», — апавядае А.Федарук.

З Парэцкага парку тульпаннае дрэва было прывезена ў Менск, у Батанічны сад. Калі яно пачынае красаваць, супрацоўнікі Батанічнага саду даюць абвестку й запрашаюць наведнікаў — атрымаць эстэтычную асалоду.

Гінгга, уратаванае ад нацыстаў

Трэцяе з найбольш рэдкіх дрэваў у Беларусі — гінгга двухлопаснае. Гэта старажытны рэлікт, вельмі рэдкая ў Беларусі расьліна паходжаньнем з Ўсходняга Кітаю. Тры дрэвы высаджаны ў Гомельскім парку імя Луначарскага — на парадным партэры. Немцы ведалі цану гэтым дрэвам і зьбіраліся выкапаць іх і вывезьці ў Нямеччыну. Але гамельчкі абарвалі лісьце з дрэваў. І калі дайшло да выкопваньня, немцы проста не змаглі знайсці, якія ж з дрэваў — гінгга. Так рэдкія дрэвы і засталіся ў Гомелі. Цяпер

яны растуць і ў іншых мясцінах Беларусі: сустраць гінгга можна, напрыклад, у Лошыцкім парку ў Менску.

Натуральна, што сьпіс экзотаў гэтым не абмяжоўваецца. Так, Сяргей Харэўскі раіць паехаць паглядзець Веймутаву хвою, якая расьце ў Альшэўскім парку на мяжы Мядзельскага і Пастаўскага раёнаў: дрэва мае даўжэзную ігліцу.

Апошнія піхты Беларусі

Ва ўрочышчы Дзікі Нікар у Белавескай пушчы (гэта былы забалочаны недаступны людзям басэйн) расьце экзэмпляр піхты белаі — парода горнай, тыповай для Заходняй Эўропы. У гарах шмат вільгаці, якую любіць піхта, таму яна знайшла сабе спрыяльныя ўмовы, дзе была забалочаная мясцовасьць. Цяпер яе стан пагоршыўся, капітныя жыўлы зьдаюць падрост.

Піхта белая не экзатычная для нас расьліна, раней яе ў Беларусі расло багата, і менавіта зь яе

рабілі гарадзішчы. Аднак гэтыя будаўнічыя работы ды яшчэ экспарт вынішчылі гэты від. Варта было б заняцца рэінтэрадукцыяй — аднавіць у нас гэтае дрэва. Гэтакаса, як ціс і лістоўніцу...

Больш звыклія для нас «абарыгены» — дубы, але нават сярод іх сустракаюцца рэдкія для Беларусі асобнікі. Такім рарытэтам для нас зьяўляецца дуб сьдзячацветны — цеплалюбны від, характэрны для Заходняй Эўропы. У нас сустракаецца толькі ў Белавескай пушчы. Тамсама можна пабачыць і дуб скальны — від, які паступова зьнікае: ён апыляецца дубам звычайным.

Залацістыя ліпы, чырвоны бук

Рэдкімі зьяўляюцца цяпер расьліны зь незвычайнай кронай, якія раней адмыслова высаджвалі ў старажытных парках. Такой рэдкасьцю А.Федарук называе ліпу *wratis-*

laviensis — гібрыдную ліпу з залацістым лісьцем, адзін экзэмпляр якой расьце ў Галоўчыцкім парку Гомельскай вобласці.

Рэдкі па сваім вонкавым выглядзе бук лясны чырваналісьцевы: адзінкавыя экзэмпляры яго растуць у Руцінскім парку Камянецкага раёну Берасьцейшчыны і ў Парэцкім парку. Да таго ж пераліку незвычайных дрэваў належыць дуб чарэшчаты пірамідальны, прадстаўнікі якога захаваліся ў старых парках — у Баранавічах, у парку г. Высокае Камянецкага раёну.

Плакучай кронай вызначаецца вяз шаршавы *camperdownii*. Тры такія дрэвы раслі ў парку Станькава пад Менскам. Два зь іх выкапалі й вывезьлі немцы, адзін заставаўся да апошняга часу. Сёлета ўвесну з ініцыятывы мясцовых краязнаўцаў былі адноўлены ўсе тры асобнікі.

Беларускія лясы і паркі — шчасьце для падарожніка, які шукае асалодаў хараства прыроды.

7. **Дуб Міцкевіча**. Шчорсы Наваградзкага раёну.
8. **Дуб, зрослы зь елкай**, — Партызанскі. Скрыдлеўскае лясыніцтва Віцебскага лясгасу.
9. **Дуб скальны**. Урочышча Дзікі Нікар, Белавеская пушча. Апыляецца дубам звычайным.
10. **Дуб чарэшчаты пірамідальны**. Баранавічы, парк г. Высокае Камянецкага раёну.
11. **Ліпы Якуба Коласа** ў Мікалаеўшчыне Стаўпецкага раёну.
12. **Ліпа каралінская**. Слонім. Пасаджана памешчыкам Пуслоўскім. Узрост — 100 гадоў.
13. **Ліпа *wratislaviensis*** — гібрыдная ліпа з залацістым лісьцем. Парк в. Галоўчыцы Гомельскай вобласці.
14. **Ясень пэнсільванскі**. Жамыслаў Івейскага раёну. У натуральных умовах сустракаецца ў прыатлянтчнай частцы ЗША.
15. **Тульпаннае дрэва (*liriodendron*)**. Батанічны сад Менску. У прыродных умовах яно расьце толькі ў басэйне Місысыпі.
16. **Гінгга двухлопаснае**. Гомельскі парк імя Луначарскага, Лошыцкі парк Менску. У натуральным відзе растуць ва Ўсходнім Кітаі.
17. **Хвоя вэймутавы**. Дрэва мае даўжэзную ігліцу. Парк в. Альшэва на мяжы Мядзельскага і Пастаўскага раёнаў.
18. **Піхта белая**. Урочышча Дзікі Нікар у Белавескай пушчы. Горная парода, характэрная для Заходняй Эўропы.
19. **Бук лясны чырваналісьцевы**. Парк в. Рута Камянецкага раёну, Парэцкі парк, Пінскі раён.
20. **Вяз шаршавы** ў Станькаве пад Менскам. Два зь іх былі вывезеныя ў Нямеччыну ў вайну.

Беларускія дубы ў эўрапейскай культуры

Згодна з даследаваннямі польскіх навукоўцаў, большасць сусветных эўрапейскіх шэдэўраў XVI—XVII ст. створаны з дубоў, што раслі ў пушчах Рэчы Паспалітай. Зь іх рэзалі алтары і скульптуры, на іх малявалі абразы і карціны. Сярод эўрапейскіх творцаў, што выкарыстоўвалі драўніну з абшараў ВКЛ і Польшчы, — Ганс Мэмлінг, Рогір ван дэр Вэйдэн, Дзірк Боўтс і Пэтэр Паўль Рубэнс.

У Эўропе ўсё большую папулярнасць набывае дэндрахраналёгія, якая займаецца даследаванням слаёў драўніны, зь якой вырабляліся некалі розныя рэчы, што знаходзяць археолягі. Сучасная навука дазваляе з дакладнасцю ледзь не да году вызначыць час высякання дрэва. А калі драўляная рэч знаходзіцца ў добрым стане, дык нават магчыма ўзнавіць і пару году сьсякання.

У XVI стагоддзі ў Эўропе пачаліся праблемы з сыравінаю. На гэты ж час прыпадае рэструктурызацыя гандлю Заходняй Эўропы. Эўрапейскіх гандляроў усё больш цікавілі сувязі з Амерыкай і Далёкім Усходам. Суднабудаваньне і рост гарадскога насельніцтва выклікалі вялікі попыт на драўніну, скуру, збожжа і інш. Пра ўсё гэта можна падрабязней прачытаць у М.В. Доўнара-Запольскага ў ягонай «Гісторыя Беларусі» ў раздзеле «Структура гандлю і гандлёвай палітыкі».

На той час свае пушчы і дубровы ў Эўропе былі амаль цалкам высечаныя. Тое, што засталася, было прыдатна толькі на дровы і вытворчасць няхітрай мэблі. Будаўніцтва ж новых дамоў, касцёлцаў і прыбудову павялічвалася. Змаганьне за ўплыў на моры патрабавала ўсё новых і новых караблёў. Спартыўна-Вялікабрытанія, Галяндія, Гішпанія і Партугалія стварала велізарны попыт на драўніну. Сярэдні карабель патрабаваў больш за 4000 добрых дубоў. Пры будаўніцтве касцёлу выкарыстоўвалася 300—400 дрэваў. Гэтым скарысталіся гандляры Кароны і ВКЛ. Дрэва тралявалі да Гданьску, Рыгі і Каралёўца, адкуль яго вывозілі ў Заходнюю Эўропу.

Найперш пачалі церабіць дубровы, што раслі каля Балтыйскага мора. Тыя дубы прыйшліся даспадобы таксама эўрапейскім разьбярам, мастакам і майстрам. На балтыйскім дрэве пісалі Рубэнс, Рэмбрант, Геранім Босх і іншыя менш вядомыя творцы. Драўляныя алтары з абшараў Рэчы Паспалітай дагэтуль можна ўбачыць у касцёлах Брусэлю, Антверпэну і мностве эўрапейскіх мястэчак.

ЛЕВЫ БОК ШЭДЭУРА Трыптых Рубэнса «Узьвіжаньне крыжа» напісаны на дошках зь белавескіх лясоў. На фота — цэнтральная частка трыптыху.

Бэльгійскія і польскія навукоўцы вырашылі даведацца, адкуль паходзіць тая драўніна. Вынікі даследаваньняў меліся надрукаваць у лютаўскім нумары «Journal of Archaeological Science». Было ўзята 540 узораў з мастацкіх вырабаў XIV—XVII стагоддзяў. Сярод іх — 321 абраз, намалёваны на дубовых дошках, і 219 фрагментаў разьбярства. Як выявілася, 80% іх

паходзіць з абшараў балтыйскага мора. Польскія навукоўцы параўналі склад тых слаёў з кавалкамі драўніны, знойдзенымі пры археалагічных раскопках у Польшчы, і выявілі 31 цалкам падобны ўзор.

Адным з аб'ектаў даследаваньня быў вялікі трыптых «Узьвіжаньне крыжа», напісаны Рубэнсам ў 1610—1611 гадах, пасьля вяртаньня з Італіі. Цяпер ён захоў-

ваецца ў катэдры Антверпэну. Напісаны ён на драўніне, што паходзіць з паўночнай часткі Польшчы. Падобную структуру маюць драўляныя ночвы зь вёскі Бебжа, што захоўваюцца ў зборах Беларускага музэю сельскага побыту. Праўда, выдзёбаныя ночвы старэйшыя за абраз Рубэнса на 40 год. Але дрэвы, зь якіх выраблены шэдэўр і сялянская прылада, як вынікае з даследаваньняў, раслі недзе побач.

Гэтак сама былі вызначаны месцы паходжаньня дубоў, на якіх пісалі Ганс Мэмлінг, Робэрт Кампіна, Рогір ван дэр Вэйдэн, Дзірк Боўтс і іншыя флямандзкія мастакі XIV—XV стагоддзя. Большасць іх твораў маюць за аснову дубовыя дошкі, якія паходзяць з сучаснай паўночна-ўсходняй Польшчы, ці, папросту кажучы, зь Беларэжы.

Польскія і шатляндзкія навукоўцы высветлілі, што ў эдынбургскім касцёле Guthrie Isle прыгожае скляпеньне выканана з дубоў, якія выраśli ў ваколіцах Беларэжскай пушчы прыкладна ў 1450 годзе.

Але чым пазней жыў і працаваў творца, тым далей ад Гданьску раслі дрэвы, зь якімі ён працаваў. Напачатку церабілі дубровы вакол гарадоў, потым паціху тартакі пераносіліся на поўнач і ўсход. Сьсякалі 200—300-гадовыя дубы пераважна зімою, камлі дрэў (ці ўжо абробленыя на тартаках бэлькі) тралявалі да рэк, там вялікія плыты і слаўлялі да балтыйскіх партоў. З Рыгі і Каралёўца драўніна траляла ў Нямеччыну, Францыю, Нідэрлянды, Англію, Партугалію і Гішпанію.

Дрэва ў Нідэрляндах каштавала значна даражэй, чым у Каралёўцы. Уладальнікі ж лясоў прадавалі яго амаль задарма.

Да пачатку XVII стагоддзя лясы, бліжэйшыя да партоў, былі амаль вынішчаны. Карона да гэтага часу цалкам высекла свае дубровы. ВКЛ мела яшчэ вялізныя рэзэрвы, але знаходзіліся яны на Палесьсі ці далёка ад водных шляхоў. Таму зьявілася думка каналам злучыць Вяльню зь Бярэзінай і Балтыку з Чорным морам праз Мухавец, каб пачаць траляваньне паўднёвых лясоў. Але на той час у дзяржавы, стомленай шматлікімі войнамі, ужо не было такой магчымасьці.

На жаль, беларускія ўзоры драўляных вырабаў у даследаваньнях ня ўдзельнічалі... Шмат цікавага, відаць, яшчэ чакае свайго часу.

Руслан Равяка

Гішпанская шматаблічнасьць

Назва «Гішпанія» паходзіць ад фінкійскага слова «таямнічая». Гішпанія адносіцца да краін, этнічнае і культурнае аблічча якіх мянялася настолькі, што нават спецыялістам цяжка назваць сапраўднае. Кельты, рымляне і германцы, іслам, юдаізм пакінулі тут адбітак. Разнастайнасьць краіны захоўваецца і да сёньня.

Вылучаюць чатыры асноўныя нацыянальнасьці сучаснай Гішпаніі: уласна гішпанцы (Кастылія), каталёнцы, баскі, галісійцы. Аднак унутры кожнага з гэтых этнасаў існуюць супярэчнасьці. Так, каталёнамоўнае насельніцтва ёсьць таксама ў Валенсіі, Арагоне, на Балеарскіх выспах, і праблема яго нацыянальнага самавызначэньня няпростая.

Прыклад Валенсіі найбольш паказальны. Доўгі час лічылася, што жыхары яе падзяля-

юцца па моўнай прымеце на кастыля- і каталёнамоўных. Аднак у 1960-я гады нечакана паўстала пытаньне аб валенсійскай мове. «Аўтанамісты» выступалі адзіным фронтам супраць прыхільнікаў «адзінай і свабоднай» (афіцыйнае найменьне Гішпаніі пры Франка), гаварылі аб кастыльскім імперыялізьме. Былі знойдзены мясцовыя «яцьвягі». Продкамі «чыстых валенсійцаў» абвясцілі масарабаў — хрысьціян, што перанялі арабскую мову. Валенсійскім аўтанамістам, аднак, не ўдалося выпрацаваць свайго варыянт літаратурнай мовы, і каталёнская перамагла.

Найменш вядомы ў нас галісійцы — гальга. Галісія — вобласць між Партугаліяй і Гішпаніяй, і напачатку на мове гальга пісалі кастыльскія і партугальскія каралі. Але са стратай Галісіі незалежнасьці гальга пачала за-непадаць. Яе пачалі ўспры-

маць як мову «мужыцкую». І такое перакананьне было прышчэплена самім гальга. Нават з гішпанскіх эмігрантаў у Францыі толькі гальга настойвалі, каб іх дзеці вучылі кастыльскую мову. У 1980-я гады мінулага стагоддзя становішча крыху змянілася, але і цяпер у адрас тамтэйшых нацыяналістаў чуваць папрокі, што яны спрыяюць росту напружанасьці ў грамадстве, навіваюць народу незразумелую мову.

Каталёнцамі, баскамі, гальга не вычэрпваецца карціна аўтанамісцкіх і сэпаратысцкіх рухаў.

Нагадаюць аб сваіх мясцовых асаблівасьцях астурыйцы, андалосійцы, арагонцы. Жыхары Канараў лічаць сябе нашчадкамі насельнікаў Атлянтыды. Вылучаны нават праект аднаўленьня на поўдні краіны мусульманскай аўтаноміі. Яшчэ дзесяць год таму гэта ўспрымалася як кур'ёз.

Вацлаў Шаблінскі

Хаўер Саліяна: ЭЗ будзе спрыяць умацаваньню грамадзянскай супольнасьці ў Беларусі

Эксклюзіўнае інтэрвію Вярхоўнага прадстаўніка Эўрапейскага Зьвязу па замежнай палітыцы і бясьпецы Хаўера Саліяна.

— Сп.Саліяна, ці закраналася беларуская тэма на саміце ЭЗ—Расея ў Маскве?

— Эўрапейскі Зьвяз вельмі заклапочаны сытуацыяй у Беларусі, якая не паказвае адзнак паляпшэньня. Натуральна, што мы абмяркоўваем сытуацыю, падзяляючы заклапочанасьць таксама з нашымі партнэрамі ў рэгіёне, уключна з Расеяй.

На саміце ў Маскве 10 траўня ЭЗ і Расея выказалі прыхільнасьць да супрацоўніцтва, поруч зь іншымі пытаньнямі, у рашэньні праблем на аснове актуальных для абодвух бакоў каштоўнасьцяў. У гэтым рэчышчы дэмакратызацыя Беларусі мае для ЭЗ вялікае значэньне, і яна будзе заставацца ў парадку дня яго партнэрства з Масквой.

— На пасяджэньні Камісіі ААН па правах чалавека і сустрэчы міністраў замежных спраў ЭЗ у Люксембургу прагучала жорсткая крытыка ў адрас «новага суседа» Эўразьвязу, якім год таму стала Беларусь. Якое ваша стаўленьне да бурнай рэакцыі на гэта ў адрас ЭЗ з боку міністра замежных спраў Беларусі?

— Заклапочанасьць Эўразьвязу сытуацыяй у Беларусі не зьяўляецца нечым новым. Наша занепакоенасьць вынікае з аб'ектыўнага становішча

спраў у краіне і мае ў сваёй аснове агульныя эўрапейскія каштоўнасьці дэмакратыі, правоў чалавека і вяршэнства закону. Мы будзем і надалей выказваць нашу заклапочанасьць.

— Калі ЭЗ зьбіраецца адкрыць у Менску свае прадстаўніцтва і інфармацыйны цэнтар?

— Пытаньне пра адкрыцьцё прадстаўніцтва Дэлегацыі Эўрапейскай камісіі [у Менску] было вылучана ў якасьці прыярытэтнага, і цяпер дэталі прапрацоўваюцца Эўрапейскай камісіяй. Пакуль я не магу назваць дакладныя часавыя рамкі.

— Наколькі магчыма ў найбліжэйшы час Ваша сустрэча з афіцыйным прадстаўніком вышэйшага палітычнага кіраўніцтва Беларусі?

— Пры цяперашніх абставінах я не пляную сустрэчы з палітычным кіраўніцтвам Беларусі.

— Як вядома, ЭЗ распрацаваў новыя праграмы, у якіх прадугледжана і падтрымка разьвіцьця грамадзянскай супольнасьці, незалежных СМІ ў Беларусі. Мяркуюцца, што праграмы пачнуць працаваць з 2007 году. Аднак у Беларусі ў 2005—2006 г. могуць адбыцца важныя палітычныя кампаніі, пасля якіх і дапамогаць ня будзе каму. Ці

ўлічваюць у Брусэлі такую перспектыву?

— Баюся, што тут мае месца пэўнае недастатковае разуменьне. Эўразьвяз ужо падтрымлівае беларускую грамадзянскую супольнасьць. Новыя інструмэнты дапамогі зьявяцца ў 2007 г. і змогуць пашырыць выкарыстаньне такой дапамогі з боку ЭС. Аднак было б няслушна сьцьвярджаць, што Эўразьвяз пакуль не праяўляе актыўнасьці ў гэтай сфэры.

Я ў поўнай меры паінфармаваны на конт прэзыдэнцкіх выбараў 2006. Нядаўна я сустрэкаўся ў Вільні зь лідэрамі беларускай грамадзянскай супольнасьці, і мы абмяркоўвалі маючы адбыцца выбары. Важна ўсьведамляць, што ЭЗ ня можа аказаць актыўную падтрымку якому-небудзь канкрэтнаму кандыдату ці палітычнай групцы. Мы можам спрыяць умацаваньню грамадзянскай супольнасьці, а таксама забясьпечыць ёй магчымасьці для ператварэньня ў больш дзейную грамадзкую сілу.

Эўрапейскі Зьвяз можа і будзе працягваць аказаць падтрымку дэмакратычнаму працэсу. Сутнасьць і мэта названага працэсу заключаюцца ў тым, каб беларускі народ абраў такога кіраўніка, які быў бы рэальна падтрыманы і выбраны большасьцю.

— Дзякуй за адказы.

Раман Якаўлеўскі, міжнародны партал «Wider Europe», www.w-europe.org

Доктар ХАЎЕР САЛІАНА (нар. у 1942 у Мадрыдзе). Ад 1977 да 1995 г. дэпутат парламэнту Гішпаніі ад сацыялістычнай партыі. Ад 1982 г. займаў шэраг пасадаў у гішпанскім урадзе, у тым ліку пасады міністра культуры, міністра адукацыі й навукі, замежных спраў. У сьнежні 1995 прызначаны Генэральным сакратаром НАТО. Кіраваў Альянсам у часе Косаўскага канфлікту. Ад 1999 — Генэральны сакратар ЭЗ, Вярхоўны прадстаўнік Эўразьвязу па замежнай палітыцы і бясьпецы. Прафэсар у галіне фізікі цвёрдага цела.

Тайваньскае пытаньне

Супярэчнасьці між камуністычным Кітаем ды ўрадам Тайбэю могуць перарасці ў ядзерную вайну. Камэнтар Сержука Вінаградава.

мірнымі сродкамі, стаў перадумовай узаўленьня амэрыкана-кітайскіх дыпляматычных узаемаадносін і фактычна азначаў гадоўнасьць Амэрыкі стаць гарантам бясьпекі для Тайваню.

Аднак апошнім часам сытуацыя вакол выспы выяўляе новыя тэндэнцыі. Некалькі фактараў спрыяюць росту незалежніцкіх настрояў сярод тайваньцаў. Тайвань, які дзякуючы ягоньм эканамічным посьпехам адносяць поруч з Ганконгам ды Паўднёвай Карэяй да «зьязіцкіх тыграў», у выніку палітычных пераўтварэньняў пачатку дзевянастых зрабіўся паўнаўартаснай дэмакратыяй з выбарным прэзыдэнтам, парламэнтам ды павагай да правоў асобы. У палітычнай эліце Тайваню ўсё больш вагі набіраюць мясцовыя выхадцы з поўдня выспы, якія не зьвязаныя з кітайскай эміграцыяй і маюць тайваньскую сьвядомасьць. Важным таксама падаецца адмоўны прыклад Ганконгу, які ў выніку перадачы яго Вялікабрытаніяй Кітаю страціў значную частку правоў на самакіраваньне. У выніку ў тайваньскай унутрыпалітычнай барацьбе перамагаюць прыхільнікі тайваньскае самаідэнтыфікацыі і фармальнага абвяшчэньня незалежнасьці, на чале якіх стаіць цяперашні прэзыдэнт Чэн ды ягоная Дэмакратычная прагрэсіўная партыя. На мінулым тыдні Чэн атрымаў важную перамогу на выбарах у парламент краіны, які

мае зацьвердзіць канстытуцыйную рэформу і прадугледзець магчымасьць рэфэрэндумаў у лёсавызначальных пытаньнях.

Рэакцыя Кітаю на рост незалежніцкіх настрояў на Тайвані пакуль што выяўляе няздольнасьць камуністычнага рэжыму да гнуткай і прадуманай палітыкі. У Пэкіне традыцыйна спадзяюцца на застрашэньне і выкарыстаньне нацыяналістычнае гісторыі як прылады ціску на Тайвань. На працягу дзесяцігодзьдзяў адной з галоўных мэтаў кітайскае дыпляматыі была ізаляцыя Тайваню на міжнароднай арэне. Вынік гэтых высілкаў — фармальнае непрызнаньне выспы пераважнай большасьцю краін сьвету. З другога боку, непрадстаўленасьць Тайваню ў міжнародных арганізацыях ускладняе рэгіянальнае супрацоўніцтва ў гуманітарных праблемах. Так, падчас эпідэміі сьмяротна небясьпечнага вірусу вугліку кітайскія ўлады блякавалі супрацоўніцтва Тайваню з Сусьветнай арганізацыяй аховы здароўя, што значна ўскладніла барацьбу з хваробай як на Тайвані, так і ў самім Кітаі. А ў сакавіку бягучага году Народны сход КНР зацьвердзіў так званы «Антысэпаратысцкі закон», паводле якога Кітай пакідае за сабой права на вайсковы напад на Тайвань «дзеля захаваньня адзінства краіны». Дэмагэгічна і прапагандысцкая сутнасьць закону праяўляецца ўжо ў яго назьве, таму што насамрэч Тайвань ніколі не кантраляваўся ўрадам КНР і таму наўрад ці можа разглядацца як сэпаратысцкая правінцыя. І без таго напружаная сытуацыя ўскладняецца таксама жаданьнем Францыі і Нямеччыны адмяніць эмбарга на гандаль зброяй з камуністычным Кітаем, што без сумневу паспрыяла б перамозе агрэсіўнае парадэжы ў кітайскай палітыцы.

Насамрэч Кітай і Тайвань найперш заці-

каўленьня ў мірным суіснаваньні і эканамічным супрацоўніцтве. Так, Тайвань — галоўны эканамічны партнэр Кітаю з агульнай сумай інвэстыцый на кантынэнце каля 100 мільярдаў даляраў. Аднак жа жаданьне бакоў захаваць свае твары ды настаяць на сваім бачаньні сытуацыі можа разгарнуць сьпіраль напружанасьці, якая ўрэшце насуперак інтарэсам кожнага з бакоў можа прывесць да вайсковага канфлікту з умяшаньнем Амэрыкі, а ў найгоршым выпадку — да абмену ядзернымі ўдарамі паміж Кітаем ды Злучанымі Штатамі.

У гэтай сытуацыі як ніколі важнай зьяўляецца прынцыповая і салідарная пазыцыя заходняе супольнасьці. Па-першае, краіны Эўразьвязу мусяць адмовіцца ад аднабаковага зьяняцьця эмбарга на гандаль зброяй з Кітаем, якія б камэрцыйныя перавагі гэта ім ні абяцала. Па-другое, урады Злучаных Штатаў ды краін Эўразьвязу мусяць недвухсэнсоўна пацьвердзіць сваю апазыцыю да ўсялякіх спробаў гвалтоўнага вырашэньня тайваньскага пытаньня. Важным падаюцца гарантыі абароны дэмакратычна абранага ўраду Тайваню ў выпадку нападу з боку Кітаю. Па-трэцяе, урад Тайваню мусяць адмовіцца ад аднабаковых спробаў зьмены статус-кво. Фармальнае абвяшчэньне незалежнасьці Тайваню мусяць быць прывязанае да падпісаньня дамовы з Кітаем. І, самае галоўнае, урад Кітаю мусяць адмовіцца ад палітыкі застрашэньня і праявіць больш гнуткасьці на магчымых перамовах з Тайванем. Ці будзе сытуацыя вырашана на карысьць міру і дэмакратыі, будзе пшмат у чым залежаць ад скаардынаванае дыпляматычнае працы Амэрыкі і Эўропы. Гэта якраз той выпадак, калі паўночна-атлянтычнае партнэрства — лёсавызначальны і адзіна магчымы адказ на выклік часу.

Перамога над дзядухай

Працяг. Пачатак у нумарах 6, 9, 12—14, 16.

Нішто так не адрознівала эўрапейскія арміі ад савецкай, як адсутнасць дзедаўшчыны. Беларускаму войску на вынішчэньне «дзядухі» спатрэбілася 10 гадоў! Я ў часе службы захапіў акурат той момант, калі з ініцыятывы простых салдат праблему дзедаўшчыны ў маёй часьці эфэктыва вырашылі. Карысны вопыт для іншых. Піша **Сямён Печанко**.

Пішучы пра войска, немагчыма абмінуць такую тэму, як дзедаўшчына. І неістотна, маеш ты сам гэты сумны вопыт ці грунтуешся на чужым. Мне тэма цікавая ўжо таму, што ў часе службы я захапіў акурат той момант, калі з ініцыятывы простых салдат праблему дзедаўшчыны вельмі эфэктыва вырашылі. Карысны вопыт для тых часцей, дзе пытаньне ўсё яшчэ актуальнае. Нестатутныя адносіны ў войску — дзедаўшчына — нарадзіліся, існавалі, напэўна, ад часу ўтварэньня самога войска і зьяўленьня вайсковага статусу. Абумоўлена гэта няпростымі і спэцыфічнымі ўмовамі службы, у якіх маладым людзям даводзіцца суіснаваць даволі працягла час.

Савецкая спадчына

У розныя часы дзедаўшчына мела свае адметнасці. Напрыклад, у савецкім войску насіла выразную нацыянальную афарбоўку — у жыцці вайскоўцаў дамінавалі прадстаўнікі пэўнай нацыянальнасці, якія ў той ці іншай часьці складалі большасць. Так, у маёй часьці, як сьведчаць старажылы, за савецкім часам рэй вялі прадстаўнікі Каўказу, што не давалі спакою непатэлікім славянам. Найгорш прыходзілася прадстаўнікам Азіі, асабліва цяжкімі казахі. І цяпер яшчэ можна там убачыць сьпісаньня па-грузінску сьценны аўтамабільных боксаў.

Бацька, які служыў у Расеі, казаў, што ў іх панавалі расейцы. Усіх «нярускіх» называлі «чуркамі», а беларусаў і ўкраінцаў паблажліва ўважалі за малодшых братоў. Звычайна зь «нярускіх» зьдзекаваліся за тое, што яны не валодалі элемэтарнымі рэчамі — ня ўмелі карыстацца прыбіральняй, нехта доўга прызвычайваўся да звычайнага ложка. Ня кажучы ўжо пра тое, што шмат хто ледзьве валодаў расейскай мовай. Чачэнцы выклікалі незадаволенасьць сваім вальналюбствам і нежаданьнем падпарадкоўвацца.

Новыя матывы

Са зьнікненьнем саветаў дзедаўшчына нікуды не падзелася. Яна змянілася, адаптавалася да новых умоў. Нацыянальны чыннік саступіў месца новым матывам для зьдэку — цяпер у войску цкуюць слабейшых, непадобных да астатніх. Недалобліваюць тут «гадзічкікаў». Апошняя мала што «вумня», дык яшчэ й служыць на паўгоду менш. А таму іх трэба муштравать экстрэнам, каб нароўні з астатнімі адчулі паўнату вайсковай

службы. На мой погляд, прычына трываласці нестатутных адносінаў у завялікім тэрміне службы: ня ведаючы, што рабіць, «бывалыя» пачынаюць шукаць сабе занятка.

У большасці выпадкаў салдаты зазнаюць усе праявы нестатутных адносінаў у першыя паўгоду службы з боку дэмбеляў. Існуе свая герархія: тыя, каму застаецца служыць апошнія паўгоду, зь ліку новага папаўненьня выбіраюць сабе «духаў», якія мусяць выконваць усе патрабаваньні «дзядоў» — прыбраць тэрыторыю, замацаваную за «старым», выканаць даручэньне камандзіра, адрасававаць яму ж, знайсці цыгарэту ці нейкі харч. Акрамя таго, «малады» ўвесь час мусіць трымаць у галаве, колькі «яго» «дзеду» засталася да сьветлага дня, каб па першым патрабаваньні паведаміць з радасным выразам твару тую навіну. І чым бліжэйшы той дзень, тым больш натуральнай робіцца радасьць на твары «салагі». Такім чынам, малады салдат цягам першага паўгодзьдзя для «старых» быццам ніхто і не належыць сам сабе.

Наступныя паўгоду ён ужо вальнейшы, яму выпадае гонар тлумачыць новым ахвярам, хто ёсьць хто ў войску, даводзіць ім «загады і пажаданьні» старэйшых. Гэта, аднак, не вызваляе яго ад фізычнай працы, хіба што ўплатікі ён можа «азадачыць» кагосьці з маладзейшых, хто, напалоханы першымі вайсковымі выпрабаваньнямі, гатовы выканаць любы загад, ад каго б ён ні зыходзіў.

Трэцяе, апошняе паўгодзьдзе азначае ня толькі тое, што хутка ўжо дамоў, але і магчымасьць адчуць сябе чымсьці гаспадаром, пазьдзекавацца зь незнаёмага дагэтуль маладога чалавека — бо таксама некалі быў «духам» і трываў зьдэкі, таму мусіць быць «справядліваць». Гэта галоўная матывацыя да такіх паводзінаў — мы праз гэта прайшлі, мусяць і наступныя прызывы пакаштвацца «сапраўднага» вайсковага жыцця, перажыць тое самае, каб пасля атрыманы вопыт замацаваць на іншых. І так, здавалася б, да бясконцасьці.

Ідэалёгія зьдэку

Тыя, хто лічаць нестатутныя адносіны нармальнымі, маюць такі сумленьне, яно змушае іх шукаць нейкага праўдзівага абгрунтаваньня сваім паводзінам у дачыньні да маладога папаўненьня. Мне даводзілася размаўляць з адным такім «ідэолягам», які сьцьвярджаў, што ў войску, асабліва ў вялікіх часцях, немагчыма цалкам кантраляваць усіх салдат агулам. А таму такія спэ-

У беларускай арміі ўсё менш савецкага.

цыфічныя ўзаемаадносіны і маюць месца для падтрыманьня неабходнага статус-кво.

Немагчыма жорсткасьць апраўдваецца неабходнасьцю загартаваць маладых салдат. Але перадусім цікавае мае на мэце прычыны моладз сьлухацца старэйшых бяз лішніх разваг, бо войска — не пясочніца. Пры гэтым даводзіцца перавагі жыцця ў войску «па дзядуце», а не «па статуте» (тое, што напоўніцу адчуваюць на сабе салдаты ў часе каранціну).

Рытуалы і тэрміналёгія

Жыццё салдата ў войску ад першага дня суправаджаецца пастаяннымі зьмяненямі: зьмяняецца яго статус і адпаведна становіцца ў герархіі. Усе гэтыя зьмены і пераходы адбываюцца ў адпаведнасьці з адмысловымі рытуаламі, так званымі «пераводамі». Пры гэтым маецца адпаведная тэрміналёгія. Па першым часе маладога салдата называюць «пахам», пасля «сьвістком», ужо потым ён стане «духам». Другое паўгодзьдзе ён ужо «слоп» (абрэвіятура, якая ўтрымлівае негэнэрны выраз і распыфроўваецца прыкладна так: «салдат, які любіць вялікія нагрукі»). «Гадзічкікаў» яшчэ завуць «вечнымі сланамі». Пачатак трэцяга пэрыяда «старых» вайскоўца — ён робіцца «дзедам», а загад аб званьні прыносіць доўгачаканы статус дэмбеля.

«Пераводы» суправаджаюцца для салдатаў выпрабаваньнямі, якія ў розных часцях свае. У спэцвойсках практыкуюцца экзэкуцыя, калі «шчасьліўчыка» б'юць па азадку. І калі «дзед» сьвеніць ніткамі, а ён у адпаведнасьці з традыцыяй раве дурным голасам, то «духаў» частуюць папругаю або нават драўляным табурэтам. У некаторых часцях ад біцьця можна адкупіцца, заплаціўшы свайму «дзеду» пэўную суму. Непакорных чакаюць зьдэкі на працягу астатняй службы, самая брудная і цяжкая праца. Таму шмат хто лічыць за лепшае адкупіцца і такім чынам забясьпечыць сабе адносна спакойнае існаваньне да наступнага пераводу. Апошнім часам

такі спосаб робіцца ўсё больш папулярным.

А што ж камандзіры?

Зважаючы на тое што дзедаўшчына дагэтуль ня зьнікла, існы стан рэчаў, магчыма, задавальняе некаторых камандзіраў — мабыць, яны лічаць слушнай патрэбу ў дадатковым кантролі за маладым папаўненьнем з боку старэйшых салдат. Асабліва гэта тычыць маладшага камандзірскага складу — старшын і прапаршчыкаў, якія самі служылі тэрміновую службу і добра знаёмыя з норавам, што пануюць у салдацкім асяродзьдзі.

Шмат хто трымаецца думкі, што войска — ня месца для сэнтымэнтальнасці, таму адносіны, заснаваныя на гвалце мацнейшых над слабейшымі, здаюцца ім цалкам натуральнымі. Яны паблажліва ставяцца да дэмбеляў, не напружваючы іх без патрэбы працай і загадамі.

Раз дзедаўшчына дагэтуль ня зьнікла, існы стан рэчаў задавальняе некаторых камандзіраў.

Як перамагчы?

Такім чынам, малады чалавек, трапіўшы ў войска, застаецца саманасам са сваімі праблемамі. З аднаго боку, трапляе ў падпарадкаваньне да старэйшых. З другога — ён ня мае падтрымкі з боку камандзіраў, якія папросту заплошчваюць вочы на некаторыя моманты, а часам нават спрыяюць ім. Што можна зрабіць у такой сытуацыі?

Можна ад самага пачатку не прымаць правілаў гульні, што будучы імкнучыся навязаць «старыя», не выконваць іх незаконных патрабаваньняў. Але наперадзе доўгія месяцы службы, а навокал процыма абыхавых і атупельных ад службы вайскоўцаў, далёка ня кожны зь якіх на-

ват зразумее ваш «неразумны» ў такіх варунках супраціў.

Выйсьце ёсьць у тым, каб заручыцца падтрымкай кагосьці неабыхаванага з вашага ж прызыву, а калі пашчасьціць, то й некалькіх чалавек. Разам вам будзе лягчэй трываць выпадкі з боку вапных «катаў». У маёй часьці ўвогуле ўвесь склад вучэбкі ня стаў «пераводзіцца», адмовіўшыся таксама і ад абразлівых мянушак, перастаўшы на іх рэагаваць. Сяржанты навучылі нас, як ставіцца да старэйшых, калі тыя будуць спрабаваць нас «выхоўваць», папярэджваючы, што ад нас саміх залежыць, дамо мы сябе падпарадкаваць ці не. Асабліва акцэнтавалі ўвагу на зладжанасці нашых дзеяньняў: трымацца адзін аднаго, не пакідаць нікога сам-насам з крыўдзіцелямі. Адначасова такая ініцыятыва «зь нізоў» не засталася па-за ўвагай камандаваньня часьці — быў наладжаны пільны кантроль за салдацкімі ўзаемаадносінамі (у тым ліку абавязковы цялесны агляд у лязьні), любыя нестатутныя выпадкі падрабязна разглядаліся.

За ўсю маю службу не было ніводнага здарэньня, якое прывяло б да арышту кагосьці з салдат. Невялікія сутычкі ўсё ж былі, але не настолькі сур'ёзныя, каб прывесці да жорсткага пакараньня. Адзначаўся хіба вайскавец нашай часьці, які праходзіў навучаньне ў Печане. Падчас нязначнага канфлікту, у якім сам быў зачынішчыкам, ён зьлёгка ўдарыў свайго апанэнта. Але гэтага было дастаткова, каб вайсковы суд адмераў яму год службы ў дысцыплінарнай часьці.

Важкі аргумэнт, каб задумацца тым, хто адносіцца да саслужбоўцаў, як да пакорлівага быдла. Астатні час мы рэгулярна заслухоўвалі на шматлікіх паstraеннях прысутны ваеннага суду ў дачыньні да вайскоўцаў зь іншых часцей: за зьбыццём малодшых таварышаў, за вымаганьне грошай, прымушова дзеяньні, якія ня мелі нічога супольнага з патрабаваньнямі вайсковага статусу. Пакараньні больш чым сур'ёзныя — ад аднаго да васьмі гадоў пазбаўленьня волі.

Усё залежыць ад вашай волі

Як бачым, усё залежыць ад уласнай волі салдат, а таксама стаўленьня да праблемы камандзіраў. Праблема не такая ўжо невыграшная — было б жаданьне. Нехта заўважыць, што ўсё ня так проста. Магчыма, мне і праўда пашчасьціла: сярод маіх сяржантаў амаль усе былі з вышэйшай адукацыяй, а такія людзі не дазваляць зьдзекавацца ні з сябе, ні тым больш з кагосьці. У вялікай ступені ад іх уласнай волі ў часьці сярод салдат адбыліся перамены да лепшага, да больш чалавечых адносінаў. Але варта ўсё ж паспрабаваць і пачаць зь сябе: не выконваць бязглуздых загадаў, не даваць у крыўду сваіх сяброў, не адварочывацца з абыхавым выглядам ад чужой бяды. І тады ў цяжкую хвіліну можаце разьлічыцца на дапамогу. Ваша асабістая пазыцыя змусяць задумацца і камандзіраў, якім проста не стае часу на такія «дробязі». А «дзяды» мусяць памятаць, што іх чакае сапраўдна справадлівасьць, а ня тая, якую яны самі сабе прыдумалі і абгрунтавалі. Тым больш што часцей за ўсё іх «заступнікі» застаюцца ў баку і выходзяць з вады сухімі, узвальваючы ўвесь цяжар пакараньня на непасрэдных выканаўцаў.

Працяг будзе.

Бабуля-бручка

На смак гэтага звыклага колісь караняплода беларусы сёння амаль забыліся. Ды ня толькі беларусы. Як жартуе вядомы знаўца кулінарыі Рыгор Дубовіс, «самас цяжкае ў працэсе папярэдняй апрацоўкі бручкі — знайсці яе або вырасьціць». Таму, калі вы не аматар корпацца ва ўласным гародзе, пра бручку зможаце толькі прачытаць.

Бручка падобная да сваячкі-рэпы, яе жоўтыя або жоўта-белыя караняплоды адрозніваюцца ад рэпы канцэнтрычнымі зубчастымі «шрамамі» вакол сьцябла. Свосасаблівы смак і пах бручкі (лепш выяўлены ў старых караняплодах) абумоўлены этэрнымі алеямі. Славяне і іх продкі вырошчваюць яе дзеве тысячы гадоў. Бручку ведалі балты, вікінгі. Брытанцы даведаліся толькі ў канцы XVIII ст. ад швэдаў, і таму па-ангельску гэты караняплод дагэтуль называюць «swede» — «швэдка». Адносна танная і даступная, а таксама адзін з самых трывалых пры захоўваньні караняплодаў, бручка была важным прадуктам харчаваньня ў дзеве сусветных вайны. Але гэтая даступнасьць, асацыяцыя з вайной і жабрацтвам

моцна сапсавалі яе рэпутацыю, і ў наш час яна рэдка ўжываецца ў ежу па ўсім сьвеце. Яскравы прыклад спажывецкай няўдзячнасьці. Можна, калі гадоў праз дваццаць у нас акрэсьліцца сярэдняя кляса і ёй спатрэбіцца адмысловыя крамы здаровай ежы, то прыгадаюць і бабулю-бручку. Бо ня грэбавалі ж ёй калісьці і за шляхецкім сталом. Але пакуль што не да яе.

З сырой бручкі можна гатаваць салаты — найлепей з хрэнам, цыбуляй і зяленівам, — запраў-

леньня сьмятанай або маянэзам; з варанай — супы (малочныя і мясныя), другая стравы (бручка, фаршыраваная тварагом, бручка ў сьмятане, порэз з бручкі). Можна гатаваць тыя самыя стравы, што і з морквы; у яўрэйскай кухні зь яе гатавалі салодкую страву, падобную да цымэсу.

Дыетэчныя якасьці бручкі асабліва прыдатныя пры цукровым дыябэце і празмернай вазе,

бо яна добра паглынае тлушч. Мае вельмі шмат вітаміну С, да таго ж вітамін С у бручцы амаль не разбураецца пры варцы, што робіць яе вельмі каштоўнай узімку. Раней гэтая асаблівасьць бручкі была добра вядомая ў Беларусі, дзе зь яе ўзімку гатавалі грыжанку. Назва гэтай традыцыйнай беларускай і літоўскай стравы паходзіць ад літоўскага «griėžtis» — «бручка». Яшчэ адзін доказ нашага шматвяковага сымбіёзу зь літоўцамі, як зрэшты, і нашай суцэльнай сённяшняй русіфікацыі, бо хто цяпер памятае тую грыжанку?

Мясная грыжанка з Пахлёбкіна

1,5 л вады, дзеве-тры бручкі, дзеве буйных бульбіны (ці 3/4 шклянкі гатовага пюрэ), адна морква, адна дзеве цыбуліны, 50 г сала, 100 г вяндрліны, 0,5 чайнай лыжкі карыяндру, сталовая лыжка кропу. У кіпячую падсоленую ваду засыпаць дробна нарэзаную цыбулю і іншую гародніну, нарэзаную кубікамі, зьлёгка абсмажаныя кавалачкі вяндрліны і паставіць у духоўку на 30—45 хвілін.

Фаршыраваная бручка

Пяць-восем бручак, дзеве-тры лыжкі масла, тры-чатыры чайныя лыжкі цукру, адна лыжка мукі, тры-чатыры лыжкі сьмятаны, трохі солі і кветак мускату. Абабраныя караняплоды бручкі адварыць, пакуль ня зробіцца мяккімі, разрэзаць напалам, выдзёўці сярэдзіну, пакідаючы слой у палец таўшчынёй; вынятую масу расьцёрці, перамяшаць з лыжкай масла, растопленага з мукой, разбавіць некалькімі лыжкамі сьмятаны. Калі бручка несалодкая, дабавіць трохі цукру, кветак мускату, перамяшаць і начыніць гэтым бручку. Нацерці бляху ці вялікую каструлю маслам, палажыць туды бручку і паставіць у духоўку, дзе трымаць, пакуль не загусьне і не запячэцца зьверху пакладзеная маса; затым выкласьці на бляду. Растапіць лыжку масла, расьцёрці яго на агні з мукой, дабавіць пару лыжак сьмятаны, уліць трохі вады, у якой адварвалася бручка; атрыманую сумесь моцна нагрэць і абліць ёю бручку перад падачай на стол.

Насамрэч за загадкавай назвай хавасца звычайны суп з бручкі. Найчасьцей грыжанка забельвалася малаком — такая гатавалася пераважна ўзімку. Часта дзеля «путранасьці» (мучністасьці) у яе дабаўлялася бульба. Як правіла, у адрозьненьне ад аналягічных страў з морквы, гарбузоў і г.д., бручка ў грыжанцы не расьціралася ў порэ, а заставалася нарэзанай кубікамі. У асобных выпадках магла гатавацца і зь мясам, а не з малаком. Калі ўдасца недзе знайсці заслужаны гістарычны караняплод, чаму б не паспытаць стравы забытых продкаў? Адно што не забудзьцеся пра дзвюх-троххвіліннае бланшыраваньне ў кіпні — выдаліць непатрэбную горьч.

Алесь Белы

АБ УСІМ ПАТРОХУ

Лекцыі пра сатанізм у папскім унівэрсытэце

Хуткае павелічэньне сатаніскіх сэктаў у сьвеце, распаўсюджваньне інфармацыі, што прапаганда іх, прымусіла Ватыкан распачаць падрыхтоўку экзарцыстаў.

Летась у Італіі чальцы рок-гурту «Зьвяры д'ябла» забілі 19-гадовую лідэрку гурту ды 16-гадовага хлопца. Нябожчыкі былі прынесены ў ахвяру князю цемры падчас сатанінскага абраду, які вызначаецца гвалтам, сэксам і наркотыкамі. Паводле непацверджаных даных, каля мільёна маладых італьянцаў мелі нейкія стасункі з сатанізмам — на Апэнінах дзейнічае пад тысячу сатаніскіх сэктаў. Пошасьць імкліва распаўсюджваецца па Эўропе.

Таму Ватыкан вырашыў абвясціць вайну сатане і яго прыхільнікам. Гэта адзін з апошніх напрамкаў дзейнасьці касьцёлу, што вызначыў нябожчык папа Ян Павал ІІ. У лютым распачаліся двухмесячныя курсы (кошт — 188 эўра), што вучаць ксяндзоў, як змагацца з культуам сатаны. Сучаснымі экзарцыстамі сталі тэолягі, псыхалёгі й антрапалёгі. Навучаньне адбывалася ў папскім унівэрсытэце «Рэдзьына Апасталёрум». Акрамя экзарцызму, навучэнцы разглядалі псыхалёгію сатанізму, сродкі і ўмовы яго пашырэння, працы айцоў касьцёлу пра сатану. Ксяндзы на гэтых «курсах павышэньня кваліфікацыі» навучыліся да-

памагаць ахвярам сатанізму — чальцам сэктаў ды іх бацькам.

У 1999 г. мэтадалёгія экзарцызму, нязьменная з 1614 г., была перагледжана. Цяпер напачатку экзарцыст адпраўляе ўступную малітву ці чытае выбраныя псалмы, Новы Завет, прамаўляе Сымбаль Веры. Потым прыходзіць чарга загаду злему духу адпусьціць апантаную асобу. Паводзіны апантанага могуць нагадваць сцэну зь фільму жахаў. Экзарцыст, прамаўляючы галоўныя словы «З крыжа Панскага», кладзе канец эпітрахілі на шыю апантанай асобы, а правую руку — на яе галаву.

«Пачынаецца ўсё зь цікавасьці да музыкі

гэві-мэтэл, потым надыходзіць чарга Інтэрнэту (сатанізм распаўсюджваецца праз адпаведныя сайты), і гэтак шлях з часам даводзіць да могілак», — тлумачыць выкладчык унівэрсытэту «Рэдзьына Апасталёрум» Карла Клімаці. На яго думку, культ сатаны перашкаджае рэлігіі й культуры, бо сатанізм вядзе да іншых грахоў — парнаграфіі, сада-мазахізму і іншых сэксуальных вычварэньстваў, якія дапускаюцца падчас рытуалаў у гонар князя цемры.

На Беларусі цяпер працуюць толькі два каталіцкія экзарцысты — у Горадні й Росі. Ёсьць некалькі праваслаўных сьвятароў, што таксама выганяюць злых духаў. Відаць, пакуль наша грамадзтва не звяжае на пашырэнне дзяцей цемры сярод моладзі, і змагаюцца зь імі ў нас зьольшага толькі міліцыянты ды псыхалёгі.

Падрыхтаваў Руслан Равяка

Школы-маякі

У некаторых школах пэдкалектыў рыхтаваў нават асобны канцэрт — застольны. Так было, прынамсі, да вядомага прэзыдэнцкага дэкрэту. У тым, чаму так цяпер шалеюць правяральшчыкі, нехта бачыць і забарону раслабіцца пасля інспэкцыі за чужы кошт. Аб праблемах сучаснай школы піша **Аляксандар Бохан**.

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

У кожным раёне ёсць паспяхова гаспадарка, куды раённае начальства любіць вазіць рознага кшталту гасцей. Гэта можа быць моцны калгас, маслазавод, а бывае, што візытоўкай раёну робіцца школа.

Прыцягальнымі для рознага кшталту візытаў школы робяцца з розных прычын: гэта могуць быць новыя сучасныя школы, установы з моцным пэдагагічным складам і таленавітымі вучнямі. Яны могуць быць да ўсяго зручна размешчаныя — недалёка ад цэнтру, калі не ў самім цэнтры. То чаму б і не праводзіць менавіта тут адкрытыя заняткі, сямінары па сацыяльным упарадкаванні і плянавыя праверкі.

Для таго каб рэгулярна прымаць гасцей, трэба ўвесь час падтрымліваць адпаведны параднаму статусу выгляд: школа мусіць зіхацець, дзеці — дэманстраваць веды. Як і іхнія настаўнікі. На знадворны выгляд будынкаў і іх унутранае аздабленне выдзяляюцца сродкі з раёну.

Усе работы па гэтым аздабленні, як правіла, самі настаўнікі і выконваюць. Даводзіцца ім асвойваць у дадатак да асноўнай пэдагагічнай прафэсіі яшчэ і будаўнічую. На гэта амаль ніхто не зважае — звыклі ўжо паслухмяна выконваць, што ні загадаюць зверху, дый кантракт трымае, якім палюхаюць усіх «нахабных і смельных». Толькі вось крыўдна бывае, калі даводзіцца да позняй восені штодня амаль да ночы (а трэба ж яшчэ і з гаспа-

даркай хатняй управіцца пасля працы) фарбаваць сьцены і падлогу, рыхтаваць дакумэнты ды справаздачы — і ўсё дзеля даго, каб чыноўніца з вобласці, зь цяжкасьцю стрымліваючы пазыханьне, за якія паўгадзіны абабегла школу, не затрымаўшыся нават на адмыслова падрыхтаваную канцэртную праграму. І яе не хвалюе, што ў часе падрыхтоўкі шмат хто зь дзяцей траціў прытомнасьць ад моцнага паху фарбы, бо восенню памяшканьне ня надта і праветрыш, што тых самых дзяцей часту адрываўлі ад заняткаў дзеля падрыхтоўкі канцэрту. Гэта, як кажуць, непазбежныя выдаткі.

Пра справаздачнасьць асобная гісторыя. Ёй у сучаснай беларускай школе падначалена ўсё: на кожнага свайго вучня клясны кіраўнік ад пачатку году афармляе так званы маршрутны ліст. І гэта толькі адзін з прыкладаў, а колькі яшчэ розных паперак даводзіцца пісаць у працэсе навучаньня, улічваючы пастаянныя змены і новаўвядзеньні, адным настаўнікам толькі і вядома. І зразумела, што ва ўзорных школах за справаздачнасьцю сочаць вельмі пільна.

Кантроль за школаю ўзмацняецца з году ў год, а начальства і правяральшчыкі ўсіх узроўняў робяцца ўсё больш нахабнымі. Пэрсаналу школы нельга адысьціся са свайго працоўнага месца ў працоўны час, і крыў божа, калі вас нехта з начальства за гэтым засьпее — будзе шмат крыку і паг-

роз. Увогуле, чыноўнікі паводзяць сябе па-хамску: могуць накрычаць, абразіць у прысутнасьці калег і вучняў, у размовы ўсё часцей на «ты». Нават калі перад імі жанчына. Вядома, ня кожны начальнік паводзіць сябе так, але гэтая звычка сярод іх пашыраецца.

Каб неяк залагодзіць нейкую сур'ёзную праверку, настаўнікі разыходзіцца ва ўсе застаўкі — фарбуюць, мыюць, пішуць, рэпэтуюць канцэрты, а некаторыя з дырэктараў нават маюць «ценыя бюджэт», каб пасля асноўнага мерапрыемства зладзіць неафіцыйнае. У некаторых школах пэдкалектыў рыхтаваў нават асобны канцэрт — застольны. Так было, прынамсі, да вядомага прэзыдэнцкага дэкрэту. У тым, чаму так цяпер шалеюць правяральшчыкі, нехта бачыць і забарону раслабіцца пасля інспэкцыі за чужы кошт.

Часам раённых рэсурсаў бывае недасататкова, і на адміністрацыю школы кладзецца клопат пошуку спонсараў, паслугі якіх не заўсёды альтруістычныя. Калі ў горадзе гэта неяк абыходзіцца, то ў вёсцы, дзе дапамогу, як правіла, аказвае мясцовая гаспадарка, трэба адрабіць на сезонных работах — перабраць бульбачку вясной, увосень выкапаць... Навучальнаму працэсу гэта, натуральна, не на карысьць, але што паробіш. Нейкі час вясковыя школы спрабавалі зарабляць на ўласныя патрэбы неабходныя сродкі, але праблемы зь недасканалай бухгалтэрыяй гэтыя спро-

бы пахавалі.

Шмат часу адбіраюць і розныя агульнадзяржаўныя мерапрыемствы з выразным ідэялігічным адценьнем. Ізноў дзесці траціць час на канцэрты і імпрэзы. І настаўнікі мусяць падпарадкоўвацца, бо з раёну ціснуць. Навучаньне, дзеля якога, уласна, і існуюць школы, робіцца як бы неабавязковым і факультатыўным. Частыя змены ў праграмах (у рамках рэформы), падручніках не дадаюць ахвоты дзецям вучыцца. Іх больш цікавіць навінка мабільнай сувязі, і гэтая забаўка апанавала нават вясковыя школы, ня кажучы ўжо пра гарадзкія. А пашырэнне шматлікіх зборнікаў дыктантаў і сачыненняў адбівае і без таго слабае жаданьне чытаць нармальную літаратуру.

Расчараванасьць і апатыя сярод настаўнікаў — натуральная рэакцыя на існы стан рэчаў. І праўда, як тут не разгубіцца, калі кіраўнік дзяржавы, ініцыятар апошняй школьнай рэформы, са скрухай і настальгіяй прыгадвае савецкую школьную сыстэму навучаньня, «дзякуючы якой у космас паляцелі», і аб'яўляе пра неабходнасьць вяртаньня да былых каштоўнасьцяў.

Школы-маякі — гэта своеасаблівы тэст на трываласьць і ляльнасьць, лябараторыя для абкаткі ідэй, што нараджаюцца ў галовах нашых кіраўнікоў. Застаецца спадзявацца, што яны ў хуткім часе зьнікнуць разам з генэратарамі гэтых самых ідэй і ў школах будучь проста вучыцца.

Мэтамарфозы постсавецкай адукацыі

У якасьці доказаў высокага ўзроўню адукацыі называліся нашы ракеты. І тою ж парою жанчыны душыліся ў чэргах па аўстрыйскія боты, стаялі ў чарзе ў паліклініках. І дзякуй богу, што ўзровень адукацыі ў нашых суседзяў ня вырас. Чаму я так кажу? А вось чытайце.

Паказчыкі ў сфэры адукацыі, якія абаліраюцца адно на таленавітых самародкаў, і аналігічныя паказчыкі ў культуры разгортваюць перад гэтым грамадствам самыя несучаснасьці перспэктывы. Талентаў, як вядома, шмат не бывае. Тым часам высаклясныя спецыялісты патрэбны ў вялікай колькасьці і ва ўсіх галінах. Тое, што шарагомаму чалавеку не дала прырода, пакліканы даць высокаэфэктыўныя тэхналёгіі навучаньня, а таксама майстэрства і досьвед выкладчыкаў.

У сувязі з тым даводзіцца назіраць, як заходнія студэнты, рэалізуючы свае грамадзянскія правы, зьвяртаюцца да ўладаў сваіх краін з патрабаваньнем павышэньня якасьці адукацыі. Звароты гэтыя часыяком выліваюцца ў масавыя дэманстрацыі.

Крытэр ацэнкі ўзроўню адукацыі шчыльна звязаны з практычнымі вынікамі эканамічнай дзейнасьці. Ва ўсіх на памяці забойны аргумэнт савецкай прапаганды: у якасьці аргумэнтаў выскога ўзроўню адукацыі называ-

лася, колькі разоў нашы ракеты могуць зьнішчыць Запад. І тою ж парою савецкія жанчыны душыліся ў чэргах па аўстрыйскія боты, хапаючы адна адну за валасы, у паліклініках, дзе ўсталёвалі японскую апаратуру, савецкія грамадзяне гадамі стаялі ў чарзе, каб прайсьці абсьледаваньне.

Пару гадоў таму ўвесь сьвет перажываў за лёс сіямскіх блізнят, якім была зроблена апэрацыя па разьяднаньні. Заўважым, што апэрацыя праходзіла ў краіне зь ня самым высокім узроўнем адукацыі і не ў сталічным горадзе. Экстрапалуючы гэтую сытуацыю на Беларусь, задасю пытаньнем: ці магчыма было правесці такую апэрацыю ў нашай правінцы?

Тое самае і ў мілітарнай сфэры. Ня так даўно па ТБ паказалі

двух генэраляў — расейскага й амэрыканскага, якія апавядалі пра другую чачэнскую ды ірацкую войны. Першы зь іх меў савецкую («найлепшую ў сьвеце») ваенную адукацыю, другі закончыў акадэмію ў Вэст-Пойнт і ваенны факультэт Гарварду. Першага было папросту цяжка слухаць, другі ўразіў сваёй эрудыцыяй і прафэсійным падыходам да справы.

Таксама хацелася б згадаць мастацтва. У Савецкім Саюзе, безумоўна, была найлепшая ў сьвеце мастацкая самадзейнасьць. Аднак высокую рыску на шкале ўзроўню адукацыі і культуры займаюць не вясковыя прыпеўкі, а далучанасьць людзей да вышэйшых духова-эстэтычных каштоўнасьцяў, у прыватнасьці, да сымфанічнай музыкі, оперы, джазу, да шэдэўраў сусьветнага

мастацтва. Прэм'ер-міністар Японіі Кайдзумі падчас сустрэчы «вялікай васьмёркі», знаходзячыся ў гуморы, сьпяваў калегам фрагмэнты з оперы Вэрдзі і паэстэчку разважаў на тэму фартэп'янных канцэртаў Чайкоўскага. Такія пасажы прэм'ера — відэавочная прымета высокага ўзроўню адукацыі ў краіне, якую ён рэпрэзэнтэуе.

Сучасная гісторыя, аднак, ведае і парадоксы, калі дзякуючы ненайлепшаму ў сьвеце ўзроўню адукацыі ў адной краіне зьвілася бліскучая перспэктыва разьвіцьця краіны-суседкі. Хтосьці ў нейкай лябараторыі чагосьці не дасьпаў, ня так замяшаў, і ў выніку ўкраінскі палітык В.Юшчанка застаўся жывым і заняў прэзыдэнцкае крэсла.

Уладзімер Амосаў, Полацак

Хутка вылупіцца ЦМОК

ЕВА ВЕЖНАВЕЦ

прачытаўшы першыя ж літары,
пачынай разам са мною
думаць аб радасці й літасці.
Гэтая арка і ёсць тым блакітным
выйсцем.
Пакажы сваё сэрца і атрымаеш
свабоду ад
corpus delicti.

А сёмай чышчу зубы і слушаю дзялёг па суседзкім радыё.

Карэспандэнтка (з той самай лісьлівасцю, зь якой белрадыё ходзіць у любімы народ): — Вы будзеце дамы, адраджаеце вёску... Вам, напэўна ж, гэта вельмі падабаецца? (Ну напэўна ж, каровішча ты!)

Сельскі будаўнік: — Я сам атсюда родам. Нравіцца, канешна. Карэспандэнтка: — І за колькі дом можаце паставіць?

Сельскі будаўнік: — За пару нядзель, есці мацерыялы будуць падвозіць воўрамя... (А будовелька ідзе ўжо паўгоду — матэрыялаў не падвозіць. А вы п'яце на сонейку і робіце дзяцей тамтэйшым даяркам.)

Карэспандэнтка: — Харошыя домікі будзеце? (Сама ня бачыш, дурніца?)

Будаўнік: — Як для сельскіх жыхяляў — дык харошыя.

Карэспандэнтка: — Ды яшчэ бясплатныя!

Будаўнік: — Ну.

Дыктар (яловым голасам на тле нейкага тэхнакратычнага вышчэ і буханья): «Праграма «Адраджэньне вёскі!»

Каб вы задушыліся. Я, між іншага, з народам такая ж хлусьлівая і лісьлівая, як гэтая каляжанка-выляжанка. Таму мне наканава на лёгка сыходзіцца з розным ахвосьцем, быццам мы плавалі ў адной балеі. Нядаўна я пераехала, спадзеючыся пазбавіцца ад сацыяльнага балаясту, які што-вечара набіваўся піць са мною чарніла, — ад Раі-дворніцы, Славы-самалётмайнікі і ад Гены, які хацеў са мною «сысьціся і жыць». У першы ж вечар на новай хаце я заліла суседзяў. Прышла маладая алькагаліца з кватэры ўнізе і запатрабавала 20 тысяч чаў «на рамонт». Што ж дала.

Учора зноў званок у дзверы. На кілімчыку стаіць тоўстая баба ў бэрэце і ў байкавым халаце. Тоўстая, сапе.

— Ванда Вінцэнтаўна, — прадстаўляецца яна і сьцягвае бэрэт. Я бачу лысінку.

— Учора гэтая сука, мая нявестка, прапіла твае 20 тысяч, а потым і мой парык. Схадзі у краму

па гарэлку, бо мне цяжка, я інвалід другое групы.

Разумеючы, што гэта мая новая прыяцелька, я бяру грошы і іду па гарэлку. Ванда Вінцэнтаўна хоча мне заплаціць 5 тыс. за паслугі. Я не бяру, зьбягаю па лесвіцы, і старая кідае мне пяцітысячнік. Фіялетава купюра зьятае да ног, я падымаю яе і бягу далей. Па прыступках гарохлам коцяцца словы: «Бо я буду часта пасылаць цябе па гарэлку!»

У мяне крыза ідэнтычнасьці. У мяне паражэньні мозгу ад гэтай рэчаіснасьці. У мяне даўно не было прыгодаў. Мне б хацелася вырушыць у горад і пагнацца за нейкім чалавекам або ідэю. Так захапіцца, каб і на працу не ісьці. Але няма ідэяў і людзей, за якімі я б пабегла. І я іду ў сваю рэдакцыю. Мне трыццаць з хвосцікам, на пачатку кар'еры я друкавала на машыны, цяпер у мяне «Пэнтэюм», а ў краіне нічога не змянілася. Адно ачапяткі ўскрываюць схаваныя сэнсы.

«Астмасфэра».

«Калекатывізм» — калекта і атавізм.

Але найгорш дастаецца краіне — «Бедарусь», «Бедларусь» (намёк на бэдлам), а аднойчы і «Былларусь» атрымалася.

І нарэшце — «ветралёт», як поцяг да мары.

Тым днём шэфы даручылі мне напісаць тэкст на тэма «Чарнобыль: асэнсаваны беларускай літаратурай ці не?». Абяцалі выдатна заплаціць. За тры грошы я магла перасадзіць кветкі, занавесіць новым хусьцем вокны і яшчэ заставалася на збор Грынуэя. Надзейныя, правараныя рэчы — пералік я набрала на кампутары, раздрукавала і стала чытаць, пакуль стымуляцыя не загусьце нагэтулькі, каб мне ўзяцца за працу. Адзінае, што я магу напісаць на вялікіх тэмы (Хатынь, Чарнобыль, Вялікая Перамога, Бацькі й Дзяды, Мір і Стабільнасьць), — «fuck-fuck-fuck». Гэта не аплачваецца. Давядзецца вышчэкаць сябе, як цюбік. Цікава, што я не абыходжуся ні з кім так, як з сабою. Чарнобыль. Ня пішацца. Я пайшла на лесвіцу і папаліла для стымуляцыі. Сапраўдны рыцар павінен сустракаць непазьбежнасьць, узьняўшы забрала і не адводзячы сталёва-шэрых вачэй (простых, як корд!). Я склала сьпіс творцаў, што асьвятлялі тэма «Чарнобыль», і рушыла тэлефанавачь кампазытару Бульбульбулькіну, які напісаў ці то кантату, ці то араторыю пад назвай «Горкі палын» (банал — у аналі).

— Алё, — сказаў Бульбульбулькін. Ня даўшы яму й пікнуць, я лісьліва залапатала: — Выбачай-што-я-цябе-турбую-але-мне-патрэбна-тва-дапамога! На гэтую фразу кляюць ня толькі капрызлівыя творцы, а нават свалачныя чыноўнікі. — Хто гэта? — зьдзіўлена за-

пытаў Бульбульбулькін.

Я назвалася і не пасьпела развіць рот для наступнае фразы-пасткі, як Бульбульбулькін прамовіў:

— А, гэта ты, цынчнае, праджнае, халоднае й самазахагнае стварэньне, якое маскуецца пад эксцэнтрычную кабэтку?

Я люблю Бульбульбулькіна, ён не падобны ні на кога і ні на што, гэта адзіны чалавек на сьвечце, зь якім я магу палаяцца.

— Каго я пракінула гэтым рамам?

— Я прасіў цябе надрукаваць штосьці пра мае гастролі, а ты мне як адмовіла? Ты яеш, пакуль табе чалавек патрэбен, а потым разварочваешся.

— Гэта праўда. Ня будзем прыкідваць яе веццейкам. Але Ты мне заўсёды будзеш патрэбен.

— Я стаю на вакзале і чакаю машыны, каб забраць перадачу зь Вільні. Я ў адным касьцюме, мерзну. Калі ты прыедзеш за 10 хвілінаў, я табе скажу ўсё, што трэба, і ты паседзеш са мной у госьці да добрых людзей.

— Ужо апрапаюся. Слухай, як мабілка зашуршыць у рукаве...

Я нырнула ў байку, у калідор, у таксоўку. Я абыдуся без Бульбульбулькіна як інтэрвіюэра, але не пражыву безь яго самога. Ня будзе як сказаць і пачуць праўду.

Ягоную шыракаплечую і танкастанную постаць я ўбачыла здалёк. Ён мёрз у злёным гарнітуры, злёным гальштуку і блакітнай кашулі, а ля ног стаяла брыдка чырвоная торба. Бульбульбулькін — дасканалая карцінка, лішнія толькі торба й вакзальны натоўп.

Ён пайшоў насустрач, шырока ўсьміхаючыся, я працягнула руку і хацела абняцца, але ён адсунуў мяне і стаў аглядаць. Любая працоўная жанчына за трыццаць скажа вам, што ня варта так пільна разглядаць яе ў бязьлітасным сьвятле поўдня.

— Я думаў, раз вясна, ты будзеш у нечым аблягальным, яркім, ногі будзеш, грудзі там...

Я здзівілася. Гадамі я хаджу ў джынсах, байках і тапках, зь вялікай чорнай торбаю. Ён абвіў мяне доўгімі рукамі, спрытна прайшоўся па ўсіх ляндыфтах, а потым узяў за руку і павёў да тралейбуса. Ён быў сіняваты ад холаду, пёр вялізную торбу. Я моцна, люблю перарасстаўляць мэблю, насіць торбы. Таму я вырвала руку, пераняла яму дарогу і паспрабавала хапінуць торбу. Ён спрытна выкруціўся. Але лекцыі пра жаночасьць не чытаў, і на тым дзякуй.

У тралейбусе я слухала яго як праз туман, бо непакоілася, ці правільна ён зразумеў словы «дарогі» і «я люблю цябе». Ці трэба сказаць яму, што я жаноча-мужчынскімі справамі не цікаўлюся? Але Бульбульбулькін вядомы эксцэнтрык, мо для яго пацалункі-абдымункі — норма?

Я падняла забрала і паглядзела простым, як корд, сталёва-шэрым позіркам у ягоны смуглы й

падрапаны твар:

— Андрэй, перастань. Я ня маю на ўвазе нічога такога.

Пасажыры з усіх бакоў сунулі да нас круглыя вухкі і вострыя пыскі, і я спрабавала адсунуцца ад Бульбульбулькіна, але з-за тралейбуса з размаху торкнулася тварам у ягоную шыю. Я прывыкла ўсім глядзець у пераносьсе ці на макаўку, але Бульбульбулькін аказаўся вышэйшы. Ён прыціснуўся да мяне і сказаў, што яму на ўсё пляваць, ён зьмёрз і хоча пагрэцца. Мне так спадабаліся ягоныя правільныя, эрганамічныя і натуральныя абдымкі, што я вырашыла так і даехаць, а вылезшы, сказаць, каб заторкнуў сабе рукі куды-небудзь.

Мы выйшлі ля супэрмаркету і на прыступках сустрэліся з Ганнай, невысокай, моцна зьбітай, жывай. У яе быў гомельскі твар — смуглы, цёмнавокі, трохі дзятлікавы. Ганна грае на скрыпцы, мы пойдзем да яе ў госьці. Сталі раіцца, што набыць. Ганна хаце-

І было незразумела, па чым ссумаваўся гэты юнак, — па п'янай жанчыне ці па жывой беларушчыне.

ла шампанскага, я — віна, а Бульбульбулькін хацеў чакаць на ганку апазыцыянэра Міколу, каб перадаць яму скрутак (праклямацыі). Бульбульбулькін дастаў з кішэні дробную купюру і даў на закупы. Я дакінула сваіх і зайшла ў краму. З пункту гледжаньня сьвінства, курэцтва і кароўства чалавечая крама выглядае жахліва! Я купіла сыру, кменнага хлеба, чылійскага віна, савецкага шампанскага, бісквіт і набор цукерак для дамы. На гэтым грошы скончыліся. За мной, схваўшыся за стэляжамі, цікавалі ахоўнікі. Таму што я нагадваю Ульрыку Майнгоф, а не шляхетнага рыцара.

Апазыцыянэр Мікола ўжо забраў у Бульбульбулькіна торбу (добра, што гэтая рызельная пачвора была не Андрэева!) і стаяў-гаманіў. У яго быў учэпісты й недаверлівы позірк, бледна-блакітныя вочы і макабрычныя сьветлыя вусы. «Ясна, кахэпіст!» — угадала я. Шырокая душа Бульбульбулькін ужо запрашаў Міколу пайсьці з намі. Але Коля палічыў за лепшае паклеіць улёткі. Мы рушылі на гулянку. Шляхетны Бульбульбулькін адабраў у мяне пакет зь пітвом.

Андрэй і Ганна ішлі сьпераду і гаманілі пра сваё музычнае, а мне было так утульна плесціся ззаду. У Ганны былі высокія сіняногія фузьеры, мы пачалі піць зь іх шампанскае і заядаць бісквітам. Галодная і стурбаваная, я хутка адчула, як у галаве шуміць касьцёр. Андрэй дастаў Ганніну скрыпку і пачаў граць урыўкі зь ягонае кантаты ці там араторыі. Мне стала сорамна —

музыка была сапраўдная. Яна аджыўляла зацёртыя паняткі. Бадай, заўтра я здолею напісаць пра Чарнобыль. Ганна з Андрэем гралі па чарзе і паказвалі здымкі са сваіх бясконных гастроліў. Андрэй зьбегаў яшчэ па пляшку. Не такі й сквапны. Потым мы гаварылі пра Беларусь. Я ёрнічала, распавяла пра Беларусь, Бедларусь і Быдларусь. За што расейскамоўная Ганна дала мне па пысе. За Беларусь — мяне — па пысе! Я не магла нарадавацца на гэтую поўху.

Перайшлі да размоваў пра сэкс.

— Жанчына не павінна быць нічыйнай, — пераконваў нас з Ганнаю Андрэй.

— Летась, — падхапіла Ганна, — як мы ездзілі ў Арабскія Эміраты, я ледзь ня выйшла замуж. Я была гатовая прыняць іслам. Я адчула сябе такой абароненай, свабоднай ад страху, трывогі. Па законе ён абавязаны глядзець мяне ўсё жыццё, нават калі мне там нагу, руку адарве ці рак прыкінецца. Гэта і ёсць сапраўдная свабода для жанчыны.

— Нічыйная жанчына вяне і сохне, — сказаў Андрэй, абняў мяне й пачаў гладзіць твар, да якога месяцамі не дакраналіся нічыя рукі, апрача маіх. Ганна гладзіла мяне па сьпіне над джынсамі.

Але я хачу радасці й свабоды, а не разнажэньня ў няволі.

Я дапіла келіха і сказала пра гэта. Я разумею: гэта сьмешна. Ды ўсё ж думаю, што чалавек большы за гэты сьвет.

— Ясна! — сказала Ганна. — Яна яшчэ маленькая. Ідзі смажыць бульбу.

І я пайшла на кухню. Скрэбіць бульбу. Яны прыйшлі за мной. З новай пляшкай, якую Ганна выцягла з антрэсоляў. Гэта ўжо была сяброўская пляшка. Мы абдымаліся, елі бульбу, плакалі, гаварылі языкамі-паплетайкамі. Потым Ганна пайшла нас праводзіць, і мартэнсам, нібы амонансец, выбіла фанэрныя дзверы.

— Вось! — сказала яна.

Мы залезлі ў той самы тралейбус, і Бульбульбулькін абняў мяне гэтак жа натуральна. Ён гладзіў мой твар, а мяне больш цікавіў маладзён зь вішнёвымі вачыма, што неадрыўна глядзеў на нас і прагна слухаў. І было незразумела, па чым ссумаваўся гэты юнак, — па п'янай жанчыне ці па жывой беларушчыне.

Я вярнулася непалецканая, я адамкнула свае дзверы, з палёгкай скінула торбу, тапкі, байку, майку, станік, шкарпэткі. У адных джынсах выпіла на кухні нагбом. Хто я — недалобленая нічыйная жанчына? Нарцыс? Андрэагін? Недалесьбійка, перагетэрасэксуалка? Не. Няма ні жанчыны, ні мужчыны, ні эліна, ні юдэя. Я рыцар Граэлент з адкрытым забралам і сталёвым кордам.

У суседзяў па радыё завяў гімн.

Я палезла ў лядоўню, дастала яйкі з надпісам «С Пасхой!», выдзьмухала іх і пафарбавала на памаранчовае. Паклала іх у гняздо малінаўкі, якое знайшла летась (у мяне пекная калекцыя птушынных гнёздаў). На яйкі я пасадзіла памаранчовага пеўніка-сувэнірка.

Хай вылупіцца аранжава-залацісты цмок. Мы ўсе зачаліся.

Травень 2005

ЕВА ВЕЖНАВЕЦ — пісьменьніца. Жыве ў Менску.

Што ў мяне безь цябе было?

УСЕВАЛАД СЬЦЕБУРАКА

Прысьвячэньне Ю. І.

Што ў мяне безь цябе было?
Ды гады, што ішлі і ляцелі,
з фатаздымкаў ў альбоме глядзелі
і са сноў, як згасала сьвятло.

Што ў мяне і дагэтуль ёсьць?
Дзень і ноч, і зрэдзчас напаміны,
і узгадкі у колер язьміну,
і між імі ў горле косьць.

Што яшчэ ў мяне ёсьць апрача?
Апроч гэтых суботы й нядзелі...
Што ў цябе апрача кудзелі?
Што ў мяне апрача мяча?

У цёплай кватэры,
як у замкнёнай сфэры,
анёлы і хімэры
з пачварным характам.

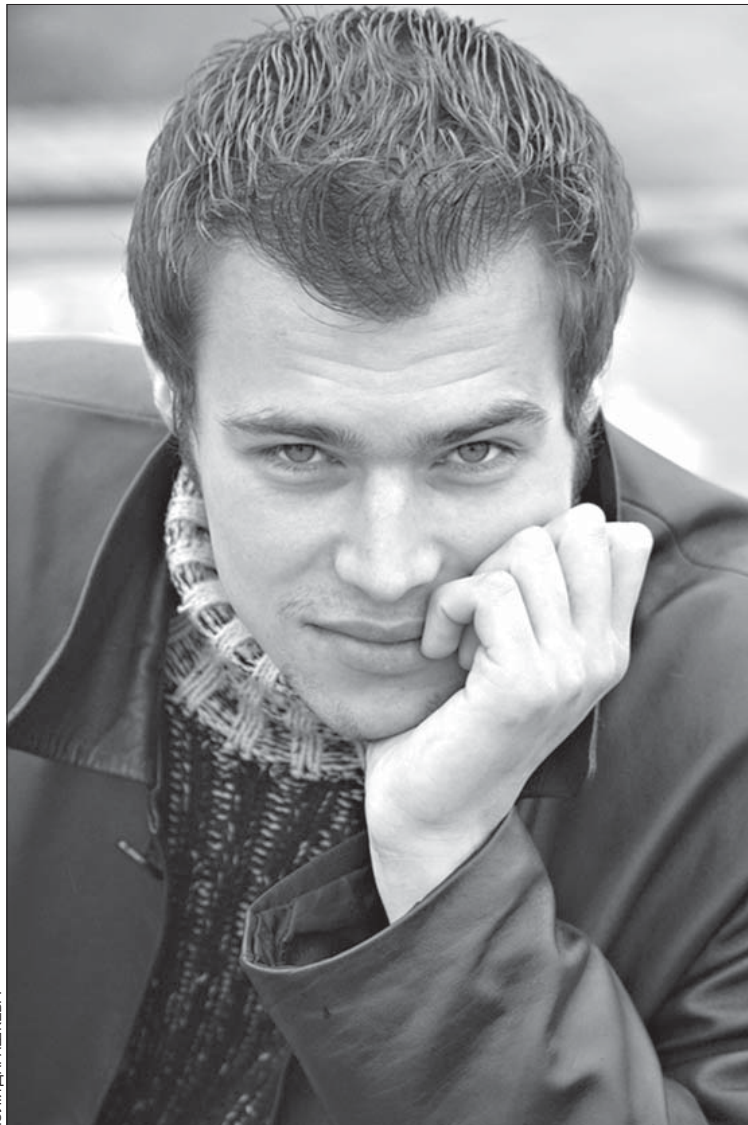
Ня маюць мары меры,
ды даць няможна веры,
што ты адчыніш дзьверы
у мой аціхлы дом.

Ляжыць кавалкам лета
пажоўкля газэта.
Цыгарка як камэта
з абгрызеным хвастом.

А звонку ходзіць сьцюжа,
на шкле малюе ружы,
і, пэўна, мерзьне дужа
мой казачны фантом.

Адсюль далёка недзе
на полюсе мядзведзі
варушаць ледзьве-ледзьве
сусьветны наш садом.
У цемрадзі кватэры,
як у жывым этэры,
я, Моцарт і Сальеры,
і вечар за акном.

Я стаміўся цябе праводзіць
кожным разам, нібы назаўжды.
І жадаю, каб ведала ты —
я стаміўся цябе праводзіць,
Бо ня злыдзень і не святы,
бо наш час у нябыт адыходзіць.
Я стаміўся цябе праводзіць
Кожным разам, нібы назаўжды.

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Ранішні блюз

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
таксоўкі самотна стаяць,
месяцічы ўсе яшчэ сьпяць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
шклом алькашы ня зьвіняць,
дзеці «Макдональдсы» сьняць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

Хтосьці на працу ідзе,
хтосьці ідзе ваяваць,
хтосьці плыве па вадзе,
хтосьці працягвае спаць...

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
сонна ліхтарні гараць,
рана судзіць і караць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

У пяць гадзін раніцы, ў пяць
можна сабе дазваляць
простыя рыфмы ствараць
у пяць гадзін раніцы, ў пяць.

Хтосьці на працу ідзе,
хтосьці ідзе ваяваць,
хтосьці няведама дзе
толькі зьбіраецца спаць.

Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР
НЯКЛЯЕЎ

«І я дурань, і ты дурань», —
сказаў ён, напалову сказаўшы
праўду.

Веданьне таго, што мы ніколі
ня скончымся, ня знікнем, да-
ецца нам яшчэ да жыцьця, да
зямнога лёсу — і яно, тое ве-
даньне, на час жыцьця забывае
ці аднятае, палягае ў аснове на-
шых фантазій пра неўміру-
часць. Калі не пра неўміру-
часць нас такіх, якія мы ёсьць,
дык пра неўміручасць нас

нейкіх іншых, якімі мы ў той
неўміручасці (вечнасьці ду-
шы) станем... Так ёсьць, так
павінна быць, бо інакш мы не
адважыліся б мець тых, пра
каго немагчыма, невыносна ду-
маць, што некалі іх нідзе ня
будзе, — дзяцей і каханых. Так
ёсьць, бо інакш мы — вар'яты.

Рыгор Барадулін звоніць і пра-
гаворвае ў некага вычытанае:
«Якім бы велічным ні ўяў-
ляўся трон — усё адно на ім
сядзіць задніца».

Жывое і абортнае.

У 1920 годзе пад Варшавай
насьмерць біліся Беларуска-
літоўскі полк з боку палякаў і
1-шы Омскі полк з боку расей-
цаў. І ў адным, і ў другім боль-
шасьцю — беларусы.

Рэзаліся так зацята, што мала
хто ацалёў...

За што рэзаліся?

Палякі — за польскае, расей-
цы — за расейскае...

Беларусы за чыё?

Радзіма — разуменьне шкод-
нае.

«Данос слугі перажыве Валь-
тэра», — казаў грамадзянін
Фушэ, міністар паліцыі ва
ўрадзе Дырэкторыі, які ўсё
ведаў пра даносы. «Худы зь
земляністым тварам трупы і ду-
шой дэмана, драпежным носам,
усьмешкай у тонка сьціснутых

губах, з валасамі і бровамі бяз
колэру і бясколернымі, рыбі-
нымі вачыма», як апісвае яго
Бамаршэ. І відаць з апісанья,
як першы драматург Францыі
баіцца галоўнага паліцыянта,
бо ў Фушэ на Бамаршэ — шафа
даносаў.

Бамаршэ казаў: «Калі выдаць
сапраўды поўныя зборы твораў
нашых пісьменьнікаў, дык са-
мым аб'ёмным у многіх будзе
апошні том з залатым цісьнень-
нем: «Даносы».

Грузін сябе найлепей пачу-
вае, зьёўшы шашлык зь віном,
а беларус — зжоршы беларуса з
г...ом.

Своесаблівасьці нацыяналь-
най кухні.

Зь фінскага антыалькагольна-
га закону:

«Забараняецца скарыстоў-
ваць алькаголь з мэтай ап'я-
неньня».

АДАМ
ГЛЁБУС

Сучасьнікі

2005. Чаран і Кандзінскі

Эміль Чаран (Siogon) адносіцца да той касты мысьляроў, якія аба-
гаўляюць музыку, таму выглядаюць
бездапаможнымі ў развагах пра
жывапіс. «Кандзінскі сьцьвярджае,
што жоўты — колер жыцьця. ...Ця-
пер зразумела, чаму гэты колер такі
непрыемны для вока», — занатаваў
Чаран. У адрозьненьне ад румынс-
кага музыкаведа, я люблю колеры і
каляровасьць сьвету. Люблю жоў-
ты, сонечна-залаты, яечны. А люд-
зей, якія глядзяць на колеры толькі
праз ідэалігічныя і рэлігійныя тру-
бы, я неадлюбіваю.

P.S.

Калі б мне замовілі намаляваць
каляровую палітру беларускай выз-
вольнай рэвалюцыі, я б сфармуля-
ваў такі лозунг:

Наш колер — чырвоны!

Наш колер — чырвоны!

Наш колер — чырвоны, чырвоны і белы!!!

P.P.S.

Калі запытацца пра мой колер,
незадумваючыся — шэры.

08.03.2005, 16:42

Чаран і Радзіма

Эмігрант ня можа па-сапраўднаму
любіць Радзіму, бо яму трэба
любіць і краіну пражыванья. Безь
любаві да краіны пражыванья эмі-
грант проста засліцца, але і ад лю-
бові да Радзімы ён ня можа адмові-
цца. Ён здрадзіў Радзіме, зьняславіў
яе, абгаварыў і аблыгаў, і ўсё гэта
зрабіў зь пераборам чорных коле-
раў. Лішак бруду, выліты на Радзі-
му, трывожыць ягонае сумленьне.
Эмігрант спрабуе перакласьці сваю
вінаватасьць на тых, хто застаўся на
Радзіме. Ён старанна няславіць
сваіх былых суайчыннікаў, кляне
сваякоў і родных, лічыць іх за ду-
рняў. Выйсьце з гэтай непрыемнай
сытуацыі ёсьць. Напрыклад, Марк
Шагал называў сябе фарбаю і абраў
сабе за Радзіму шматколерную жы-
вапіснасьць сьвету. А Эміль Чаран
заглыбіўся ў літаратурны сьвет,
сказаўшы: «Радзіма — гэта мова і
больш нічога». Сказаць ён гэта ска-
заў і перайшоў з роднай румынскай
на францускую, каб запісаць: «Для
пісьменьніка зьмяніць мову — тое
самае, што пісаць любоўны ліст са
слоўнікам».

11.03.2005, 11:33

Чаран і жывёлы

«Як, мусібыць, ненавідзеў сябе
чалавек, жывучы ў змроку і смуро-
дзе пяхоры! Зразумела, чаму мас-
такі, цягнучы нікчэмнае існаваньне
ў гэтых пяхорах, не пажадалі ўска-
вечыць воблік падобных да сябе і
адавалі перавагу вываж жывёл»,
— думае францускі мысьляр Эміль
Чаран, гартуючы альбом з рэпра-
дукцыямі. Думае і памыляецца, бо
скептычнае стаўленьне да чалавека
не заўсёды плённае. Пяхорныя
людзі не малявалі жывёл — яны
малявалі татэмы, яны ўскавечылі
сваіх багоў, сваіх вялікіх, дужых,
цёплых, смачных і жываторных
багоў.

11.03.2005, 11:35

Геній дона Фабіё

У мінулыя пятніцу футбалісты «Ювэнтусу» датэрмінова сталі чэмпіёнамі Італіі. Аднак у сэрэй А ўсё стала ясна два тыдні таму, калі ў вочнай спрэчцы турынскі клуб сышоўся з галоўным канкурэнтам — «Мілянам». «Ювэ» перамог 1:0, і толькі цуд мог не дазволіць турынцам заваяваць скудэта ў 28-мы раз. Але ці сталі б чэмпіёнамі б'янка-нэры, каб улетку клуб не ўзначаліў Фабіё Капэлья, што, між іншым, гуляў за «Ювэнтус» у 1970—1976 г.? Усе каманды, якія трэніраваў дон Фабіё, станавіліся чэмпіёнамі.

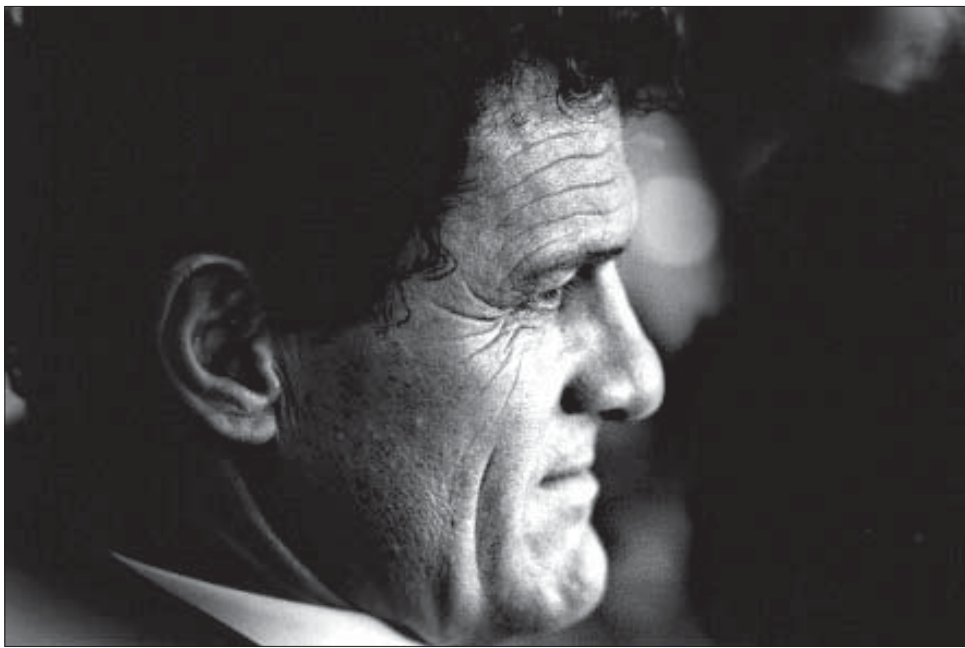
Гулец

Фабіё Капэлья прыйшоў на сьвет 18 ліпеня 1946 г. у маленькім гарадку П'ярыса на поўначы Італіі (вобласць Фрыулі). Там і пачаў гуляць у футбол, дэманструючы вышгальцоную тэхніку, якой так бракавала пагодкам. Перспэктывага 16-гадовага хлопца заўважылі скаўты «Спалі» (Фэрара).

Напачатку трэнэры мала давяралі юнаку, і хлопца саслалі ў запас. Але праз тры гады «Спаль» выбыла ў сэрэйю В, і, як водзіцца ў Італіі, вядучыя гульцы пакінулі клуб. Капэлья ў 19-гадовым веку стаў лідэрам каманды і вярнуў клуб з Фэрары ў сэрэйю А. Надоўга ў «Спалі» Капэлья не затрымаўся: на яго зьявілі ўвагу трэнэры «Ромы».

Рымляне тады былі ня проста на ўздыме — у склад каманды ўваходзілі маладыя й перспэктывныя гульцы, якія пад кіраўніцтвам Мага Эўленіё Эрэры маглі змагацца нароўні з наймацнейшымі клубамі Эўропы. І ў 1968 г. Капэлья выйграў разам з клубам Кубак краіны. Паводле ягонага прызнання, менавіта ў «Роме» ён вырас і стаў зоркай. На жаль, ён стаў героем і адной з самых чорных старонак у гісторыі сталічнага клубу.

Аднак сусьветная слава прыйшла да яго менавіта ў «Ювэнтусе», куды Фабіё перайшоў у 1970-м. У турынскім клубе Капэлья правёў шэсьць год, тройчы выйграўшы скудэта ды стаўшы адным з наймацнейшых цэнтральных паўабаронцаў свайго часу. Капэлья запрасілі ў зборную, за якую ён правёў 32 матчы ды забіў восем галоў.

DIGILANDERLIBERO.IT

У 1976 г. Фабіё расстаўся з «Ювэ» ды перайшоў у «Мілян». І зноў яго чакаў посьпех — скудэта, Кубак Італіі. Але ў 1980 г. роса-нэры выбылі ў сэрэйю В, і Капэлья павесіў буцы на цьвік, вырашыўшы заняцца трэнэрскай дзейнасьцю.

Трэнэр

Фабіё скончыў трэнэрскія курсы і спачатку некалькі гадоў працаваў з моладзьцю «Міляну». Першы трэнэрскі досьвед прыйшоўся на 1986 г., але «Мілян» фінішаваў толькі пятым. Капэлья саступае пасаду трэнэра Арыга Сакі і засяроджваецца на працы мэнэджэрам, каардынууючы ўсе спартовыя праекты холдынгу сёньняшняга прэм'ер-міністра Італіі Сьільвіё Бэрлюсконі *Mediolanum Sport*. Апроч футболу ў групу ўваходзілі хакей, рэгбі, валейбол. Урэшце Сакі пакінуў клуб, і Бэрлюсконі прызначае галоўным трэнэрам Капэлья.

Дон Фабіё ўзначальваў «Мілян» з 1991 па 1996 год, выйграўшы за гэты час чатыры чэмпіянаты (1992, 1993, 1994, 1996), тры Супэркубкі (1992, 93, 94). За Капэлья «Мілян» тройчы гуляў у фінале Лігі

чэмпіёнаў, а ў 1994 г. выйграў галоўны трафэй. Праз два гады яго прызналі найлепшым трэнэрам сьвету. І нягледзячы на тое, што Бэрлюсконі настойліва прапаноўваў перагледзець кантракт, Капэлья сышоў зь «Міляну» ды наагул пакідае Італію.

Заваяваньне Мадрыду і Рыму

Сэзон 1996/97 ён правёў у мадрыдзкім «Рэале», куды быў запрошаны тагачасным прэзыдэнтам клубу Лярэнца Сансам. Каралеўскі клуб, што быў да гэтага ў заняпадзе, з ходу выйграў чэмпіят, пакінуўшы з носам галоўнага канкурэнта-ворага — «Барсэлёну». Але па сканчэньні чэмпіянату прымэры Капэлья адмовіўся ад падаўжэньня кантракту і вярнуўся ў «Мілян». Але двойчы ўвайсьці ў адну і тую ж ваду не ўдалося — 11-е месца ў 1997/98 г. Трэнэр завязвае з футболам і год працуе тэлевізійным камэнтатарам на «РАІ», адрынаючы ўсе запрашэньні. А вось ад прапановы прэзыдэнта «Ромы» Франка Сэнсі ён ня змог адмовіцца. У першым сэзоне «Ромы» заняла шостае месца, а ў 2000/01 г. выйграла скудэта.

Гэта быў трыюмф рымскага клубу, пра тры часы цяпер можна згадаць з настальгіяй. «Ромы» паказвала прыгожы, відовішчы футбол і знаходзілася на вяршыні чэмпіянату. У наступны сэзон джэля-росі фінішавалі другімі і рыхтаваліся да чарговага скудэта. Але чэмпіят 2002/03 з прычын фінансавых і няўдалых трансфэраў быў правалены. Раманісты фінішавалі толькі восьмымі. Капэлья сабраў волю ў кулак, і ў наступным годзе «Ромы» зноў уключылася ў чэмпіёнскую гонку, толькі пры канцы першынства саступіўшы «Міляну».

Насуперак злым языкам

Але зноў умяшаліся фінансавыя праблемы. Сарвалася зьдзелка з магнатамі з «Нафты-Масква», праз адсутнасьць грошай клуб ледзьве не адправілі ў сэрэйю В. Капэлья надакучылі няяснасьці ў лёсе клубу, яму хацелася зноў выйграць чэмпіят, а з адсутнасьцю грошай у «раманістаў» зрабіць гэта было цяжка. Улетку 2004-га ён рашыўся на крок, якога яму ня могуць дараваць фаны «Ромы». Ён пакінуў клуб, прычым перайшоў у «Ювэнтус» — заклічы вораг рымскіх клубаў. Злосьці заўзятарам дадала і тое, што трэнэр «прыхапіў» з сабой стрыжань клубу: француза Зэбіну і бразыльца Эмэрсана. З сыходам Капэлья «Ромы» пакацілася ўніз па турнірнай табліцы, зьмяніўшы за год чатырох коўчаў: Рудзі Фэлера, Карла Прандэлі, Льюіджы дэль Нэры і Бруна Конці.

Скептыкі ня верылі ў хуткі посьпех у «Ювэнтусе». Да таго ж Капэлья не лічыўся з аўтарытэтамі. Трэба замяніць на футбольным полі візытоўку клубу Алесандра дэль П'еры — калі ласка. Папярэднікі на такое не рашаліся. Сёй-той ня верыў, што капрызны швэдзкі форвард «Ювэ» Златан Ібрагімавіч, якога Капэлья купіў у «Аякса», знойдзе сваё месца ў Турьне. Але Ібрагімавіч ня толькі апраўдаў надзеі трэнэра — ён здабыў у чэмпіянаце ўжо шаснаццаць брамак.

У мінулы ўік-энд дон Фабіё прывёў турынскі клуб да 28-га (!) у стогадовай гісторыі клубу скудэта, а сам стаў першым трэнэрам сэрэй А, які выйграваў італьянскі чэмпіят з трыма рознымі камандамі. І не забываем на гішпанскі «Рэал». Вось толькі яшчэ не спрабаваў сп.Капэлья сябе на пасадзе галоўнага трэнэра якой-небудзь нацыянальнай зборнай.

Алег Раявец

БІБЛІЯТЭКА

97 гісторыяў

Сарычев В. Миг — и судьба.
Минск, 2004. — 352 с.

Летась найбольшыя спартовыя ўзрушэньні беларусам падавалі беразьцейцы. Гэта перамога на стомэтроўцы ў Атэнах Юліі Несьцярэнькі, а таксама кніга беразьцейскага журналіста Васіля Сарычова «Імкненьне — і лёс». Пры канцы году Беларуска асацыяцыя спартовай прэсы прызнала кнігу найлепшым праектам году.

«Імкненьне — і лёс» складаецца з 97 разьдзелаў-гісторыяў, часам вельмі трагічных, з жыцьцямі вядомых і ня вельмі беларускіх спартоўцаў. Часам трапляюцца апавяды пра патрыярхаў савецкага спорту зь іншых рэспублік ці сусьветных зорак — Мікалая Старасьціна, Марціну Хінгіс, Валерыя Лабаноўскага. Героямі кнігі сталі ня толькі чэмпіёны — тут ёсьць месца і гісторыям пра таленавітых спартоўцаў, якія з той ці іншай прычыны не дамагліся прызнаньня, славы, грошай, мэдалёў.

Праект Сарычова, які нарадзіўся на старонках «Прэссбола», унікальны. Гэта праца ўсяго жыцьця яе аўтара.

Магчыма, па прачытаньні кнігі ў некага з чытачоў узьнікне адчуваньне таго, што аўтар настальгуе па даўно мінулых бээс-сэраўскіх часах. Але гэта, хутчэй, сум па ўласнай маладосьці. А добра вядома, што спартовыя героі маладосьці кожнага з заўзятараў былі значна лепшымі і мацнейшымі за сучаснікаў.

Кніга Сарычова разам з апаведам пра лёсы атлетаў стварае непаўторны кантэкст улюбёнага аўтаравага места — Берасьця. Дарэчы, Сарыч, як і Несьцярэнька, не зьбіраецца нікуды зьяжджаць зь Берасьця. Хоць у сталіцы ён напэўна быў бы запатрабаваны.

Зьміцер Панкавец

Нашы ў Ратэрдаме

Беларускія дзюдаісты (галоўны трэнэр — Магамед Рамазанаў) вярнуліся з чэмпіянату Эўропы, які прайшоў у мінулыя выходныя ў Ратэрдаме (Нідэрлянды), з двума бронзавымі мэдалямі. Трэцяе месца ў вагавой катэгорыі да 48 кг заваявала Тацяна Масквіна, другая ўзнагарода на рахунку Аляксандра Шлыка (66 кг). Алімпійскі чэмпіён Ігар Макараў першынства кантынэнта прапускаў з прычыны траўмы.

Посьпех Крыкунова

Паводле апытаньня газэты «Спорт-экспресс», галоўны трэнэр маскоўскага «Дынама» і зборнай Расеі ўладзімер Крыкуноў прызнаны найлепшым хакейным трэнэрам Расеі сэзону 2004/05. За яго падалі

галасы 19 з 20 хакейных спэцыялістаў. Крыкуноў прывёў расейцаў да «бронзы» на сьлетнім чэмпіянаце сьвету па хакеі і масквічоў да залатых мэдалёў розыгрышу супэрлігі. Значым, што за часамі СССР ён трэніраваў менскае «Дынама», у пачатку 1990-х працаваў у Славеніі, а потым узначальваў беларускую лядовую дружыну, зь якой дабіўся найлепшага посьпеху ў гісторыі — чацьвёртага месца на зімовай Алімпіядзе ў Солт-Лэйк-Сіці ў 2002 годзе.

Кубак Пунтуса

У нядзелю на сталічным стадыёне «Дынама» прайшоў фінал Кубка Беларусі па футболе. МТЗ-РПА перамагла барысаўскі БАТЭ — 2:1. Юры Пунтус, калі ўзначальваў БАТЭ, так і ні разу ня здолеў здабыць Кубак. І вось у першую вясну ў менскім клубе трафэй заваяваны. МТЗ-

РПА таксама здабыла права прадстаўляць Беларусь у Кубку УЭФА. Футболу ў жніўні ў Менску паболе.

Закрыцьцё хакейнага сэзону

На тым тыдні ў Менску прайшло пасяджэньне выканаўчага камітэту Фэдэрацыі хакею. Сэлета ў Адкрытым чэмпіянаце Беларусі згуляюць 12 камандаў, у тым ліку дзьве латвійскія і адна ўкраінская. Пачатак рогулярнага першынства — 7 верасьня. З увагі на сытуацыю зь Цімафеем Філіным, якога на чэмпіянаце сьвету засьпелі на допінгу, пастанавілі таксама ўвесці пастаянны допінг-кантроль, які цяпер будзе праводзіцца пасля кожнага матчу. Уведзена і квота на легіянераў. У заяўку на матч можна ўключыць 10 «замежнікаў», але выстаўляць на гульню

можна ня больш за сем.

Гімн дапамог

Грузінскі цяжкаатлет, чэмпіён сьвету па кікбоксіngu Нузгар Гаграчадзэ 22 траўня ўсталіваў у Тбілісі новае дасягненьне, што прэтэндуе на ўключэньне ў Кнігу рэкордаў Гінэса. Ранейшае належала славаку Джуру Барбарыку. На цэнтральным чыгуначным вакзале сталіцы Грузіі Нузгар зрушыў — шляхам прымацаванага да плячэй канату — на адлегласьці 5 мэтраў 63 сантымэтры 12 вагонаў агульнай вагою 1 тыс. 50 тонаў. Зрабіць гэта Гаграчадзэ здолеў з трэцяй спробы, пасля дзьвюх няўдалых спробаў ён папрасіў ўключыць нацыянальны гімн Грузіі. І ўсё атрымалася.

Алег Раявец,
pressball.by, sport-express.ru

ІНФАРМАТАР

Більярд у Менску

«Клясык»
Электронны дартс, прафэсійныя бильярдныя сталы
вул. П. Броўкі, 8а
239-99-87

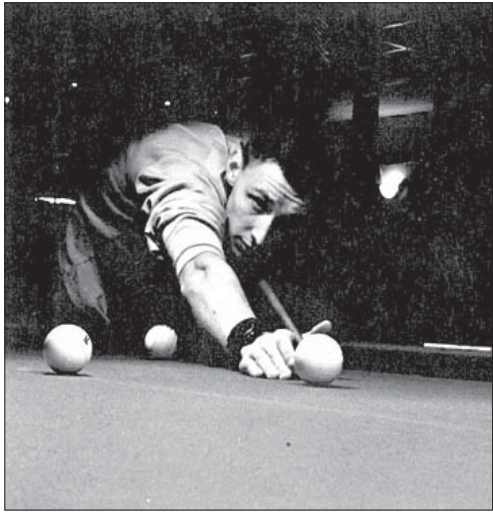
«Фаварыт»
Прафэсійныя сталы, вялікі і сярэдні расейскі бильярд, круглы стол, электронны дартс
вул. Старажоўская, 15, 2-гі паверх (гатэль «Беларусь»)
209-76-29, 209-73-03
Штодня без выходных, з 13.00

«Вена»
Расейскі, маленькія і сярэднія сталы, пул, навучаньне бильярд
вул. В. Харужай, 29
234-43-44
Час працы: 12.00 — 6.00

«Вэрона»
расейскі, маленькія і вялікія сталы, пул, навучаньне бильярд, карпаратыўныя вечарыны
вул. Гікалы, 5
231-94-81
Час працы: 12.00 — 6.00

«Гранд»
Расейскі, сярэднія і маленькія сталы, пул, навучаньне бильярд, электронны дартс
пр. Ф. Скарыны, 169, 3-ці паверх, паўднёвы блёк
Час працы: 10.00 — 8.00
218-12-97, 218-12-96

«Піраміда»
Расейскі, сярэднія і вялікія сталы, пул
вул. Чарнышэўскага,

10а
280-28-05, факс 280-88-12
Час працы: 10.00 — 8.00

«Шчаслівы ўдар»
Расейскі, сярэднія і вялікія сталы, пул, навучаньне бильярд, электронны дартс
вул. Кальварыйская, 1
226-49-03
Час працы: 10.00 — 8.00

«777»
вул. Няміга, 5
238-20-15

«Алібаба»
Расейскі бильярд, пул, дартс
пр. Партызанскі, 117а
238-20-15
Час працы: 10.00 — 4.00

«Ардэзіт»
пр. газеты «Правда», 40
272-23-96

«БелАрэндаСэрвіс»
вул. Прытыцкага, 60/2
258-78-26

«Бильярд паводле Чэхава»
вул. Віцебская, 11
223-84-64

«Вронх»
вул. Варшавані, 17/1
288-10-61
Час працы: 11.00 — 3.00

«Віва»
вул. Гікалы, 5
231-94-81
Час працы: 12.00 — 6.00

«Данькаў-клуб»
вул. Мяснікова, 25
220-24-09

Палац Рэспублікі
Амерыканскі пул, расейская піраміда
пл. Кастрычніцкая, 1

226-15-30
Час працы: 12.00 — 6.00

«Дыяна»
вул. Бельскага, 71
252-21-90
Час працы: 11.00 — 6.00

Заля расейскага бильярд
пл. Кастрычніцкая, 1
266-35-26
Час працы: 14.00 — 24.00

«Клапшотс»
вул. Бяды, 11/1
239-35-03

«Крузэ»
вул. Палявая, 28
285-15-45
Час працы: 10.00 — 23.00

«Лябірынт»
пр. Партызанскі, 130
242-10-61

«Піцца-ліга»
вул. Багдановіча, 143
234-41-23

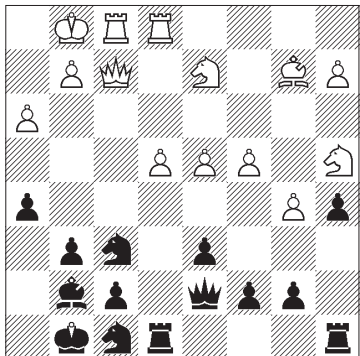
«Рабінзон»
вул. Лабанка, 105
259-93-39

«Руптур»
вул. Платонава, 10-201
285-25-53

«Трыюмф»
вул. Казлова, 19
236-10-72

«Царскае паляваньне»
пр. Партызанскі, 14
201-15-55

«Юніс»
вул. Усходняя, 129
216-13-16

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

Чытачы прапаноўвалі 19...Тe8-e7, аднак большасць выбрала сьціплае 19...Фg4-d7. Ніхто не наважыўся ўзяць на e4: уварваньне фэрзя на f7 забяспечвала белым перавагу. Гросмайстар надалей стрыножыў каня f6, згуляўшы 20. h2-h3. Усё рыхтуе атаку. Аднак чорнага караля голымі рукамі ня возьмеш: яго баронаць пяць фігур.

Даслаць свой ход за чорных можа любы чытач «НН» да панядзелка, 19.00, праз форму на bychess.narod.ru/nn/move.html або проста на адрас nn@promedia.by («Кайса»). SMS: 754-04-53.

Вершы Быкава на тэму шахмат

У рэдакцыю прыйшоў ліст ад вельмі паважанага беларускага шахматнага кампазытара з прапановай ушанаваць памяць Яна Паўла II, надрукаваўшы яго задачу на мат за тры хады. Аўтар ліста спаслаўся на кнігу Заілы Капуты «Мастацтва шахматнага этуду» (Буэнас-Айрэс, 1996). У Капуты якраз сказана, што ў сярэдзіне XX ст. у каталіцкім часопісе «RSK» былі надрукаваны «многія задачы Караля Вайтылы».

Некаторыя мае калегі ўсумніліся, што К.Вайтыла знаходзіў час на складаньне шахматных задач, пага-тоў трохходавак, — хай сабе і ў студэнцкім веку. Партал «Chessbase.com» Па абранні кардынала Вайтылы на Апостальскі пасад нейкі жартаўнік разслаў у эўрапейскія шахматныя пэрыёдыкі «папавы партыі і задачы», неўзабаве апублікаваныя французскім часопісам *Europe Échecs* і брытанскім *The Problemist*. З таго часу яны вандруюць па свеце — ад

Аргентыны да Беларусі. Міт пра папу-шахматыста добра кладзецца на цяперашнюю масавую сьвядомасьць...

У час расьсьледаваньня, зладжанага прадстаўніком польскага шахматнага зьвязу Томашам Лісоўскім, выявілася, што ніякіх верагодных зьвестак пра павышаную цікавасьць К.Вайтылы да шахматаў няма. Тэя, хто памятаў будучага пантыфіка па Кракаўскай сэмінарыі, адказвалі: «Гуляў зрэдку, як і іншыя сэмінарысты». Ніхто ня ўспомніў нават пра існаваньне часопіса «RSK», ня тое што пра друкаваньне там шахматных кампазыцыі. Стварэньне трохходавак вымагае неабыходнага напружаньня сілаў, такіх неабходных для душпастырскай дзейнасьці. Каталіцкія герархі, традыцыйна стрыманыя што да празьмернага захаплення шахматамі ды іншымі гульнямі, нека адрагавалі б на зьяўленьне такіх задач — ва ўсякім разе, сьведчаньні мусілі б застацца...

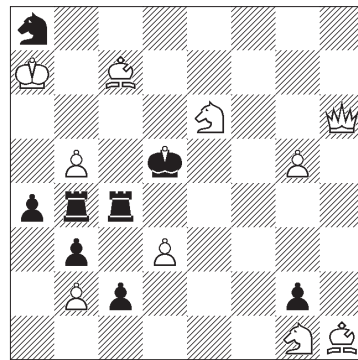
У сярэдзіне 1990-х Т.Лісоўскі наважыўся даслаць запыт самому папу, каб напэўна даведацца — ці гуляў той у шахматы, ці складаў задачы? Адказаў было... Віншаваньне з Калядамі. Зрэшты, кіраўнік Ватыкану і не абверг чутак пра свае юнацкія захапленьні. «Нядаўна стала вядома, — паведамляла нека валагодзкая газэта «Красный Север», — што Ян Паўл II дагэтуль гуляе ў турнірах па перапісцы, праўда, пад псеўданімам». Ды хто б сумняваўся?

Шахматыстам хочацца цудаў, хочацца верыць у прыгожыя апаведы пра Напалеона, Аўраама Лінкальна ды Натана Шчаранскага, якія ў перапынках паміж дзяржаўнымі падзвыгамі ўтаропліваліся ў чорна-белую дошку. Шчаранскі выйграў паказальную партыю ў Каспараву, калі Гары даваў сэанс у Ерусаліме (праўда, калі ў 2000 г. я дамовіўся з эксаміністрам ізраільскага ўраду згуляць партыйку, той яшчэ да расстаноўкі фігур уцёк «на пасяджэньне Кнэсэту»). У савецкія часы амаль ніводзін падручнік не абыходзіўся без разьдзелу «Ленін і шахматы» з сусальнымі апаведкамі пра аматарскія турніры, дзе Ільіч выходзіў пераможцам. Аднак Яну Паўлу II наўрад ці варта прыпісваць чужыя заслугі — велічная асоба мела безліч сваіх.

Кампазыцыя на тэму «перакрыжаваных шахаў» друкуецца дзеля яе эстэтычнай вартасьці.

ВР

Рашыце задачу

К.Вайтыла, «RSK»
(?), травень 1946 (?).
Мат за тры хады.

Адрас: 1. Кf3! з патрояз 2. Кf4+; калі 1...Тc7+, то 2. Кc7+; калі 1...g1f+, то 2.

ВАРТА БАЧЫЦЬ

Пятніца, 27 траўня

СТВ, 20.55

«Дракула, мёртвы і задаволены».
ЗША—Францыя, 1995, рэж. Мэл Брукс.

Пародыя на фільмы жахаў.

Актор Лэсьлі Нільсэн («Голы пісталет») не заўжды іграў паважных сывагаловых прыдуркаў. У «Дракуле» Нільсэн трапіў у рукі камэдыёграфа Мэла Брукса («Страх выпыні»). ... і бедны граф Дракула. Нават калі глядач ня бачыў ніводнай вампірскай карціны (асабліва дастаецца клясычнаму твору з Бэлай Лугошы) — усмешкі не схаваеш. «Мёртвы й задаволены Дракула» не настолькі густоўны, як парадыйны пэдэўр Брукса («Малады Франкенштайн»), але фільм някепскі. Сам рэжысэр выканаў у карціне ролу Доктара Ван Хэльсынга.

Субота, 28 траўня

СТВ, 23.40

«Берагавая ахова».
Паўднёвая Карэя, 2002, рэж. Кім Кі Дук.
Драма.

Дэмілітарызаваная зона паміж дзьвюма Карэямі. Атмасфэра параноі. Капрал Кан забівае мясцовага жыхара, які прабраўся на бераг з каханкай Мі-Чэн. Капрала ўзнагароджваюць, але розум ягоны папкоджаны, ён імкнецца вярнуцца на базу, дзе засталася звар'яцелая ад гора Мі-Чэн. Шаленства, зло, грэх — на хісткай берагавой паласе...

Ураджэнец горнай вёсачкі Кім Кі Дук упершыню ўбачыў кіно, калі яму было 32 гады. З таго часу ён заклікае анёлаў і дэманаў кінэматографу. Каліграфічная чысьціня і гвалт адыгрываюць у гэтым закліканьні важную ролю. «Гвалт — гэта ўзаемадзейнае, у выніку якога нараджаецца нешта новае», — кажа Кім Кі Дук.

«Берагавая ахова» — адзін з самых камэрцыйных фільмаў карэйскага рэжысэра.

НТВ, 19.55

«Рымскія вакацыі».

ЗША, 1953, рэж. Уільям Уайлер.

Рамантычная камэдыя.
Прынцэса Ганна (Одры Хэпбэрн), якой надакучылі штодзённыя царскія клопаты, уцякае з палацу пагуляць па Рыме. Але прынцэса не пры-

стасаваная да жыцця — і ў прыгодах ёй дапамагае журналіст Джо (Грэгары Пэк), які спачатку не падрае, з кім зьвязваўся...

Дасьцінная і цёплая рэжысура У. Уайлера («Лісічкі», «Бэн Гур»), выдатная гульня актораў («Оскар» і «Залаты глёбус» Одры Хэпбэрн); «Оскар» за касьцюмы. Разынка карціны — сюжэт. Ян Маклэланд Хантэр атрымаў за яго «Оскара», хаця насамрэч сцэнар склаў Долган Трамба, які за часамі макартызму знаходзіўся ў «чорным сылісе».

Нядзеля, 29 траўня

АНТ, 14.45

«Іншплянэцынін»

ЗША, 1982, рэж. Стывэн Сьпілбэрг.

Філязофская фантастычная казка. Сымпатычны і пацешны іншплянэцынін застаецца зусім адзін на Зямлі. Вярнуцца дадому яму дапамагае маленькі хлопчык (Гэры Томас), насуперак усім перапкодам. Звычайна іншплянэцыніне паказваліся чужынкамі й агрэсіўнымі істотамі. Стывэн Сьпілбэрг, у праця сваёй карціны «Блізкія кантакты трэцяй ступені», даводзіць, што іншае — прыязнае, часам безбароннае, што людзі і ўсе разумныя істоты — браты й сёстры. Карціна напоеная магіяй кіно і мудрай сэнтымэнтальнасьцю.

«Лад», 21.10

«8 1/2».

Італія—Францыя, 1962, рэж. Фэдэрыка Фэліні.

Драма.

Рэжысэр Гвіда (Марчэла Мастраяні) здымае фільм. Ён заблытаўся з творчасьцю і асабістым жыцьцём. Кінэматограф, фантазія, успаміны сплятаюцца ў адзінае цэлае.

Карціна — этапная для гісторыі кіно; камэра лёгка вандруе ад рэальнасьці да ілюзіі, ад сноў у будзённасьць. Гарэм вобразаў, дасьціпных і

мудрых, карнавальнае шэсьце фантазіі і рэальнасьці пад музыку Ніна Роты, сьвятая фэлініеўскага гратэску.

Сеньня карціна, якая выклікала скандал на Маскоўскім фэстывалі (партыйныя бонзы аніяк не жалалі даваць «суб'ектыўнаму кіно» галоўны прыз), выглядае празрыстай і простаю. Яна расьцягнутая на цытаты, прыёмы зрабіліся клішэ.

БТ, 22.05

«Рычард III».

Вялікабрытанія—ЗША, 1955, рэж. Лоўрэнс Оліўе.

Брытанская экранізацыя клясычнага твору. Лоўрэнс Оліўе зрэжысываў фільм — і сам сыграў Рычарда III. Карціна цікавая магутнымі акторскімі працамі. Л.Оліўе — прызнаны ангельскі актор, за свае заслугі ён узьведзены ў рыцарства, а ў 1970 годзе атрымаў статус пэра.

Сярод іншых клясыкаў варта назваць Джона Гілгуда (сыграў ролу Кларэнса) і Кларэна (у карціне — Ганна). Фільм атрымаў узнагароды «Залаты глёбус», «Данатэла», намінаваўся на «Оскара».

Андрэй Расінскі

ВЫСТАВЫ

Літ-арт
Да 5 чэрвеня ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры (вул. Маркса, 12) працуе Врэспубліканская выстава шрыфтавога мастацтва «Літ-арт». Квіткі: 2 000.
 Тамсама **да 5 чэрвеня** — выстава «У пераможным 1945-м», прысьвечаная аднаўленьню Менску пасля апошняй вайны. Квіткі: 2 000.

Парыскае мэтро
 У Доме фота (вул. Мяснікова, 78) **да 19 чэрвеня** праходзіць выстава фатаздымкаў Аляксандра Пасканнага «Paris. Парыскае мэтро». Уваход вольны.

Связзі
 У «М-Галерэі» Інстытуту імя Гэта (Фрунзэ, 5) **з 1 чэрвеня да 11 ліпеня** пройдзе выстава графікі «Связзі». Будуць паказаны працы Алены Юр'евай, Вольгі, Сафіі і Валянціны Піскун. Адкрыццё 1 чэрвеня а 18-й.

Унівэрсум
 У мастацкай галерэі «Унівэрсытэт культуры» (Кастрычніцкая пл., 1) **да 6 чэрвеня** працуе выстава мастакоў-мастацтвазнаўцаў «Унівэрсум».

Сярод удзельнікаў — дактары і кандыдаты мастацтвазнаўства В.Шматаў, В.Жук, М.Баразна, Р.Шаўра, У.Рынкевіч, Я.Шулейка, Г.Барвенава, Ю.Барысевіч. Поруч зь вядомымі даследчыкамі і крытыкамі свае працы дэманструюць прадстаўнікі навукова-мастацкай моладзі. Ёсьць на выставе і месца для твораў прадстаўнікоў старэйшага пакаленьня мастацтвазнаўцаў, якія ўжо пакінулі гэты сьвет, — П.Масьленікава, Л.Дробава, Г.Сокалава-Кубая.

ІМПРЭЗЫ

Салодкі тэатар Югасі К.
27 траўня ў «Галерэі Б.» (бібліятэка Дому літаратара, Фрунзэ, 5) адбудзецца прэзэнтацыя кнігі Югасі Каляды «Галюўная памылка Афанасія». У праграме:
 1. Салодкі тэатар Югасі К.: а) нобэлеўская лекцыя аўтаркі; б) трагічна-сьмяшлівыя сцэнкі на аснове кнігі і інтэрнэт-форумаў «Litaga.net» (у ролі Югасі Каляды — Жэня Парашчанка, у ролі Афанасія — Аксана Бязьлепкіна, у ролі Вусатай Naty — Ігар Бабкоў, у ролі Дзілітанта самага настаяшчага — Дзілітанта самы настаяшчы, у ролі Ігара Бабкова — Францішак N. ды інш.).
 2. Пытанні і прэтэнзіі да аўтаркі.
 3. Рознае.
 Пачатак у 18.15.

КАНЦЭРТ

«Рок-колу» 15 гадоў
 29 траўня ў Полацку пройдзе вялікі канцэрт, прысьвечаны 15-годзьдзю «Рок-кола». На пачатку 1990-х беларуская рок-музыка мела не адзін фэстываль. Вельмі папулярнымі былі «Рок-крок», «Тры колеры», пазьней «Рок па вакацыях». Выжыла толькі «Рок-кола». Закруцілася яно ў канцы красавіка 1990 г. У тым канцэрце ўдзельнічалі легендарныя «Мясцовы час» (Полацак) і «Грамада» (Віцебск). У журы фэсту быў гітарыст Аляксандар Жалдакоў — душа музычнага Наваполацку. У тым жа годзе Аляксандар загінуў. Сяргей Анішчанка, кіраўнік наваполацкага рок-клубу, кожны наступны фэст прысьвячаў памяці таленавітага музыкі.
 За 15 гадоў на фэсьце гралі «Рокаш» і «Дзіда», «Грунвальд» і Ален, ад «Рок-кола» пачалі свой шлях «Сток» і яркія дэбютанты «Фляўс і Кляйн». Праз

фэст прайшло 200 гуртоў. 29 траўня на адкрытай пляцоўцы ля гарвыканкаму адбудзецца вялікі канцэрт. Зь Менску прыедзе «Крама».

СПАБОРНІЦТВЫ

Бокс
З 26 да 30 траўня ў Рэспубліканскім цэнтры алімпійскай падрыхтоўкі па лёгкай атлетыцы (Каліноўскага, 111) пройдзе міжнародны турнір па боксе паміж ганаровага майстра спорту СССР, заслужанага трэнэра Рэспублікі Беларусь Уладзімера Бацьвіньніка. Адкрыццё — 26 траўня а 18-й. Кваліфікацыйныя баі пачынаюцца а 17-й. 29 траўня а 12-й — паўфінал, 30 траўня а 12-й — фінал.

Конскі трыятлён
27—29 траўня ў Ратамцы пройдзе Міжнародныя спаборніцтвы па трайбор'і. 27 траўня а 10-й — манэжная язда, а 16-й — канкур. 28 траўня а 10-й — палывыя спаборніцтвы. 29 траўня а 12-й — канкур.

Хуткаснае манэўраваньне
29 траўня на тэрыторыі цэнтральнага аўтамабільнага рынку «Гандлёвы сьвет — Кольца» (Малінаўка) пройдзе 1-шы этап Кубку Беларускай аўтамабільнай фэдэрацыі па хуткасным манэўраваньні. Пачатак а 14-й.

Спартовыя танцы
28 траўня — 9 чэрвеня на Ўральскай, 3 пройдзе Рэспубліканскі турнір па спартовых танцах «Вясна-2005». Пачатак а 10-й і 17-й. Квіткі: 5 000, 8 000.

ТЭАТРЫ

Опэра
26 (чц) — вечар старадаўняга рамансу.
28 (сб) — «Кармэн».
29 (ндз) — гала-канцэрт беларускай опэры.
2 (чц) — «Хаваншчына».
4 (сб) — «Чароўная флейта».

Балет
27 (пт) — «Шчаўкунок».
29 (ндз) — «Лебядзінае возера».
Купалаўскі тэатар
26 (чц) — «Івона, прынцэса Бургундзкая».
27 (пт), **28** (сб) — «Тутэйшыя».
29 (ндз) — «Страчаны рай».
29 (ндз) — «Дом, где съпьяць прыгажуні».
1 (ср), **2** (чц) — «Чычыкаў».
3 (пт) — «Дзіўная місіс Сэвідж».
5 (ндз) — «Паўлінка».
Малая сцэна
28 (сб) — «Выпадковы вальс».
26 (чц) — «Адчыніце кантралёр».

Тэатар беларускай драматургіі
27 (пт) — «Валянціна».
28 (сб), **2** (чц) — «Чорны квадрат».
29 (ндз) — «Нязваны госьць».
31 (аўт), **3** (пт) — «Парадоксы жарсьці».
1 (ср) — «Адэль».

Тэатар імя Горкага
26 (чц) — «Анджэла ды іншыя».
27 (пт) — «Опэра жабракоў».
28 (сб) — «Дзядзькаў сон».
29 (ндз) — «Адзіны спадчыньнік».

Музычны тэатар
26 (чц) — «Юнона і Авось».
27 (пт), **29** (ндз) — «Арфей і Эўрыдыка».

Маладзевы тэатар
26 (чц) — «Шклянны зьвярынец».
27 (пт) — «Банкрут».
28 (сб) — «Хітрая закаханая».

Тэатар кінаактора
26 (чц), **27** (пт) — «Філумэна Мартурана».
28 (сб), **29** (ндз) — «Пігмаліён».

КЛУБНАЕ ЖЫЦЦЁ

Рэактар (649-08-88, 766-24-25, 400-67-74)
27 (пт), 18.00 — мэтал-шоў «Hard Life — Heavy Music / Metallection-Fest» з удзелам гуртоў «Soncavart», «Камаедзіца», «Soulsides Partyzone» (міні-прэзэнтацыя альбому «Сьмерці няма»), «Imprudence» (прэзэнтацыя альбому «Road to powder»), «З.Б.М.Я.Я.» (прэзэнтацыя альбому «Ўсё дзеля Вас!»). Квіткі: 9 500 (танцпляцоўка), 12 000 (2-гі паверх).
Графіці (758-40-54)
2 (чц), 20.00 — канцэрт барда Аляксандра Баяля.

КІНО Ў МЕНСКУ

«Аўрора» (253-33-60)
 «Зоркавыя войны: эпизод III. Помста Сытхаў» (2с): **27—29** (пт—ндз) 12.00 (іл), 15.00, 17.50, 20.40.
«Сонца»*** («Кінафармат 4x4»): **27** (пт) 16.30, 18.50, 21.00.
«Вярнуць адпраўніку»*** («Кінафармат 4x4»): **28** (сб) 14.10 (іл), 16.30, 18.50, 21.00.
«Ля мора»*** («Кінафармат 4x4»): **29** (ндз) 14.10 (іл), 16.30, 18.50, 21.00.
«Берасьце» (272-87-91)
 «Царства нябеснае»*** (2с): **27** (пт) 13.00, 18.10 (іл), 21.00; **28, 29** (сб, ндз) 13.00 (іл), 18.10, 21.00.
«Чырвонае неба»: **27—29** (пт—ндз) 15.45.
«Дружба» (240-90-13)
«Уцёкі»*:** **27—29** (пт—ндз) 16.20 (іл), 18.40, 21.00.
«Кастрычнік» (232-93-25)
 «Зоркавыя войны: эпизод III. Помста Сытхаў» (2с): **27** (пт) 15.00, 18.00, 21.00; **28, 29** (сб, ндз) 15.00 (іл), 18.00, 21.00.
«Масква» (203-14-48)
 «Зоркавыя войны: эпизод III. Помста Сытхаў» (2с): **27** (пт) 18.10, 21.00; **28, 29** (сб, ндз) 12.30, 15.20, 18.10, 21.00.
«Мір» (288-22-33)
 «Царства нябеснае»*** (2с): **27** (пт) 15.20 (іл), 18.00, 20.40; **28, 29** (сб, ндз) 15.20, 18.00, 20.40.
«Ля мора»*** («Кінафармат 4x4»): **27** (пт) 16.30, 18.50, 21.10.
«Настройшчык»*** («Кінафармат 4x4»): **28** (сб) 15.50, 18.30, 21.10.
«Сонца»*** («Кінафармат 4x4»): **29** (ндз) 16.30, 18.50, 21.10.
«Перамога» (203-77-66)
 «Царства нябеснае»*** (2с): **28** (сб) 13.50 (іл); **29** (ндз) 14.00 (іл), 16.50.
«Настройшчык»*** («Кінафармат 4x4»): **27** (пт) 15.30,

18.20, 21.10.
«Сонца»*** («Кінафармат 4x4»): **28** (пт) 16.30, 18.40, 21.00.
«Вярнуць адпраўніку»*** («Кінафармат 4x4»): **29** (ндз) 19.30, 21.10.
«Піанэр» (227-64-87)
«Сахара» (2с): **27** (пт) 17.00, 21.00; **28, 29** (сб, ндз) 16.50, 21.00.
«Цэнтральны» (200-34-16)
«Правілы здыманьня: Хітчаў мэтад»: **27** (пт) 11.00, 13.00.
«Вярнуць адпраўніку»*** («Кінафармат 4x4»): **27** (пт) 15.00, 17.00, 19.00, 21.00.
«Ля мора»*** («Кінафармат 4x4»): **28** (сб) 11.00 (іл), 13.30, 15.50, 18.30, 21.00.
«Настройшчык»*** («Кінафармат 4x4»): **29** (ндз) 11.30 (іл), 14.30, 17.30, 20.30.
 (2с) — кінафільм падоўжанай працягласьці (іл) — ільготны сэанс (зьніжка 50% для ўсіх глядачоў)
 Рэйтынгавыя абмежаваньні:
 *** — дзеці да 16 год не дапускаюцца;
 **** — дарослым з 18 год.

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

ТЭАТАР
Тэатар юнага глядача
26 (чц) — «Сястра мая Русалачка».
 Маладзевы тэатар
27 (пт) — «Давайце жыць дружна».
КІНО
«Аўрора»
«Два браты»: **27** (пт) 14.30; **28, 29** (сб, ндз) 12.00.
«Берасьце»
«Кевін у Краіне драконаў»: **28, 29** (сб, ндз) 11.30.
«Дружба»
«Чароўны востраў»: **27** (пт) 12.00; **28, 29** (сб, ндз) 11.00.
«Шалёныя скачкі»: **27** (пт) 14.00; **28, 29** (сб, ндз) 13.00.
«Мір»
«Гарфілд»: **28, 29** (сб, ндз) 13.00.
«Дзеці шпіёнаў-3D: вайна скончана»: **28, 29** (сб, ндз) 14.00.
«Перамога»
«Алёша Паповіч і Тугарын Зьмей»: **28, 29** (сб, ндз) 12.00.

«Піанэр»
«Супэрсямейка»: **27—29** (пт—ндз) 13.00.
«Шалёныя скачкі»: **27** (пт) 11.00, 15.00, 19.25; **28, 29** (сб, ндз) 11.20, 15.00, 19.20.
 Мультиборнік «Ну, пакачай!»:
28, 29 (сб, ндз) 10.00.

КІНО НА DVD

MASTER RECORDS
«Гісторыя дзвюх сёстраў». Містычны фільм жахаў, Паўднёвая Карэя, 2003, рэж. **Кім Джы-Ўун**.
 У ролях: **Лім Су-Енг, Мун Гуен-Ёнг**.
 Дзьве сястры вяртаюцца ў дом, дзе пануе злая махаха. Але ў доме ёсьць яшчэ нешта...
«Дэбютанты»
 Драма, Чылі, 2003, рэж. **Анд-рэс Уэйсблат**.
 У ролях: **Нэстар Кантылана, Жан Пабла, Антанэла Рыяс**.
 Лацінаамэрыканскі любоўны чатырохкутнік: два браты, закаханыя ў стрыптызэрку, — і бандыт, яе гаспадар...
 Менск, Кісялёва, 12, 643-21-08

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Казка пра перамогу зла

«Зоркавыя войны: эпизод III. Помста Сытхаў» («Star Wars: Episode III — Revenge of the Sith»). ЗША, 2005, каляровы, 140 хв.
Жанр: фантастычная сага
Адзнака: 7,5 (з 10)

Шмат хто бэсьціць амэрыканскае кіно за павярхоўнасьць і немудрагелістасьць. Але хто скажа, што «Зоркавыя войны» Лукаса — кіно неглыбокае, хай будзе расстраляны атрадам дроідаў і патолены ў лаве на далёкай плянэце.
 У трэцім эпизодзе Лукас паказвае клясычнае д'ябальскае спакушэньне: у ролі д'ябла выступае сэнатар Палпатын (будучы Імпэратар), у ролі спакушанага — Энакін Скайуокер (будучы Дарт Вэйдэр). Зло выкарыстоўвае чалавечыя прывязанасьці, падман і разьюшанасьць, але ніколі нічога не дае і толькі адбірае. Па-другое, фільм паказвае, як дэмакратыя церпіць крах не ад вонкавых падраз, а праз унутраныя страхі і комплексы, праз забыццё чалавечай годнасьці.
 Для сьцьвярдзеньня сваіх ідэй Лукас выкарыстоўвае ўсе «касьмічныя» і кампутарныя магутнасьці. Фантастычныя сцэны галляктычных боек пераўзыходзяць усё калісьці бачанае на экране — гэта абсалютны трыюmf тэхналегій. Каб глядач не сума-

ваў, рэжысэр прыдумвае новыя сьветы й новых пэрсанажаў: плянэта-вулькан з патокамі лавы, храм джэдаў, каляровая баявая яшчарка, паслухмяная, як свойская кабыліца.
 У Лукаса найлепей атрымліваюцца фантастычныя пэрсанажы: вобраз мэталічнага генэрала Грыўса, які пакутуе на кашаль — выдатная знаходка. Нельга не згадаць і пра цалкам кампутарнага магістра Ёду, які стаўся найбольш цікавым пэрсанажам карціны.
 Але ў трэцім частцы «Зоркавых войнаў» зьяўляецца незвычайная для казачнай касьмічнай фантазіі трагічная атмасфэра. У «Помсьце Сытхаў» перамагае зло, жывы чалавек Скайуокер становіцца цёмным лордам Дартам Вэйдэрам, а ўся сага набывае завершанасьць і мудрасць.
 Гэта мудрасць масавай сучаснай постмадэрнісцкай казкі, якая вырашыла расказаць нам пра небясьпеку Цемры і чалавечыя слабасьці.

Андрэй Расінскі

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Аўтадафэ для гультаяёў

Фройда на службу сацыяльнай палітыцы дзяржавы! Фэльетон Лёліка Ушкіна.

Часопіс «Карэя» апісаў, як паважаны кіраўнік таварыш Кім Чэн Ір аднойчы заруліў на рэпэтыцыю аркестру. Музыкі рыхтавалі выкананьне нейкага твору, і «гукі некалькіх дзясяткаў інструмэнтаў, аб'яднаўшыся ў адну мэлэдыю, нагадвалі то разьюшаную буру, то журчаньне чыстай ракі». «Нешта гучыць ня так», — пракамэнтаваў ээйшн паважаны мэляман. Пасьля ён спытаўся ў дырыжэра, ці не заўважыў той памылкі. Паўночнакарэйскі Фінбэрг быў засмучаны. Мяркую, ён няхла зьякаўся: схалтурчыць пры Самім! Гэта ж усё роўна як калі б Саладуха, адкрываючы «Славянскі базар», забыўся на словы «Здравствуй, чужая-милая» і засьпяваў «Мы выйдзем шчыльнымі радамі».

Аднак вернемся на карэйскую паўвыспу. Кім Чэн Ір, усміхаючыся, паказаў на аднаго з музыкантаў і папрасіў лабуха яшчэ раз націснуць на клявішы. Падчас проігрышу нават героі стужкі «Краіна глухіх» заўважылі б памылку на паўтону. «Памылка на паўтону», — зьбянтэжана прызнаў дырыжэр, аднак, як піша часопіс, «у душы ён быў зачараваны незвычайнай дакладнасьцю музыкальнага слыху паважанага кіраўніка, які ў такім складаным творы ў адзін момант заўважыў розьніцу на паўтону, якой бы не заўважылі нават спэцыялісты».

Ня меншае зачараваньне, чым карэйскі дырыжэр, я атрымаў, назіраючы апошняю тусоўку па праблемах жыльлёва-камунальнага сэктару. Падчас выступленьня Ён выдаў сэнтэнцыю: «Гультаяёў больш карміць ня будзем». І адразу з дакладнасьцю да аднаго адсотка давеў, колькі такіх антысацыяльных элемэнтаў інфільтравалася ў галіну ЖКГ, каб ссаць халёўныя бюджэтныя сокі, — кожны чацьвёрты супрацоўнік у сталіцы і кожны трэці — на пэрыфэрыі.

Хутка ім прапішучь пуцёўку у цэнтры занятасьці.

Як? За кошт чаго? Якімі сродкамі можна было так арыгмэтычна ювэлірна, з хібнасьцю ў 1%, дыфэрэнцыяваць анэлаў ад казлоў, працаголікаў ад дзятлаў, якім па стане псыхікі ў ламешнік свочасова і кваліфікавана аказваць паслугі насельніцтву?

Я балдзею! Але ўсе ж, каб не было ляманту радыё-галасоў, быццам бы мы скаціліся да ўсходніх сатрапій, было б зручна ўзмацніць агучаньня лічбы статыстычнымі данымі.

Хуценька правесыць ў кожнай канторы ЖКГ псыхалагічны тэст на антыпрацоўную алергію.

Сабраць калектыў, растусаваць яго на

фройдаўскіх дыванчыках і спытаць: «Які асацыятыўны рад выклікае ў вас слова «праца»? «Праца, каманда, адказнасьць, парадак, стабільнасьць, прэзыдэнт, праваслаўе, славянства», — скажа наш чалавек. «Праца, халтура, хабар, гарэлка, расслабон, дэмакратыя», — маналёг гультая. Або, напрыклад, запытацца ў таго ж сантэхніка Пятра, што яму сьнілася сёньня ўначы. Калі Марфэй дэманстраваў яму курорт на Канарах, дзе ён жраў двайны бурбон і залядаўся да Ніколь Кідман, гнаць у шью. Калі спаў і бачыў, быццам у долбі-сыстэм, як карачыцца на суботніку, будуючы шклянку нацбіліятэкі, пакінуць Пятра ў штаце.

Я ўпэўнены: вынікі тэсту ня проста пацьвердзяць геній лідэра, але і прадэманструюць яго сацыяльны гуманізм. Насамрэч гультаяёў у нас куды болей. Па выніках псыхазандажу можна будзе звольніць 28% працоўнікоў ЖКГ у сталіцы і 36% у Бялынічах.

ВЕРАНІКА ДЗЯРЛОК

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

БАСОВІШЧА-2005

22—23 ліпеня ў Гарадку, што на Беласточчыне, пройдзе XVI фестываль беларускага року «Басовішча-2005». Бяручы ўдзел генэралы айчынай музыкі: «N.R.M.», «Крама», «Нэйра Дзюбэль», «Уліс», а таксама леташнія пераможцы «Тарпач», «Сонцаварот», «Таксі», «НМР». Усім, хто пажадае самастойна ўзяць удзел у фэсце, будзе дадзена «вольная сцена». Галоўная ўмова — тэксты па-беларуску. Зь беларускага боку на конкурс едуць 8 вы-

канаўцаў. Тым, хто жадае ўзяць удзел у конкурснай частцы, неабходна да 10 чэрвеня даслаць свае дэмазапісы на адрас: Супрановіч Віталь, а/с 5, 220085, Менск; або зьязацца з арганізатарамі на тэл. 649-08-88 або 208-46-07 (Віталь). Для ўсіх ахвотных наведзь адзінае штогадовае свята беларускай рок-музыкі арганізуецца традыцыйная дастаўка аўтобусамі. Зьявртацца можна па вышэй пазначаных кантактах.

HARDCOREМАНІЯ: ЧАДУ!-2

Пачалася праца над чарговай складанкай «Hardcoreманія: чаду!-2», дзе будуць прадстаўлены найлепшыя беларускія коравыя каманды ва ўсіх адгалінаваньнях стылю. Дасылайце свае запысы на адрас: Супрановіч Віталь, а/с 5, 220085, Менск; або тэлефануйце 649-08-88 або 208-46-07 (Віталь).

РАДЫЁ

Штопятніцы на хвалях радыё «Менск» (92,4 FM) з 23.00 да 0.00 можна слухаць радыё-

вэрсію гіт-параду «Тузін гітоў». Вядучы праграмы — Алег Хаменка. Толькі беларускія песьні!

ПРАЦА

Яксна выканаю пісьмовыя працы па беларускай гісторыі, літаратуры і мове. Зьявртацца загадзя пасьля 17-й. Т.: 235-18-72. Юры

ЦЫМБАЛЫ

Прадам цымбалы. т.262-11-19

ЗАПРАШАЕМ
У ПАДАРОЖЖА

29 траўня (нядзеля)

«Браслаўскі край»

па маршруце: **Менск—Параф'янава—Сітцы—Глыбокае—Удзела—Мосар—Браслаў—Слабодка—Відзы—Менск.**

Кошт: 24 тыс. рублёў

5 чэрвеня (нядзеля)

Косава—Ружаны—Сыновічы—Слонім—Жыровічы.

Кошт: 24 тыс. рублёў

11—12 чэрвеня

Вільня—Трокі—Меднікі.

Кошт: 35 зэўра

Т.: 279-05-85, 232-54-58, 622-57-20 (Зьміцер)
264-12-38, 776-24-35 (Павал)

ДРЭВЫ-ЭКЗОТЫ, дрэвы-рэлікты, дрэвы-помнікі, дрэвы-патрыярхі. Коласавы ліпы, Касьцюшкаў дуб, туплянае дрэва прэм'ера БНР. Тэма нумару «НН» — нашы дрэвы. Старонкі 12—13. На фота: Сяргей Харэўскі дасьледуе гінга — адно з найстаражытнейшых дрэваў плянэты. Менск, Лошыцкі парк.

Беларускамоўныя няні і гувэрнанткі

ў сем'і, дзе размаўляюць на роднай мове.

Т.: 226-50-31,
8-029-750-14-11. Іна

нарэшце!!!

БЕЛАРУСКІ
КЛАСЫЧНЫ
ПРАВАПІС

www.knihi.net
(029) 643 57 33

Наша Ніва

незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
З. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А. Луцкевіч,
У. Знамяроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская
галоўны рэдактар Андрэй Дынько
фотарэдактар Арцём Лява
нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко
мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі
выдавец і заснавальнік Фонд выдання газэты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:
220050, Менск, а/с 537
Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by
On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам А2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасьці за змест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі перыядычнага выданьня №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/р 30 152 12000012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764. Наклад 3485. Газэта выдаецца 48 разоў у год. Нумар падпісаньні ў друк 20.00 25.05.2005. Замова № 3012. Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а